tes. Et Tertullianus lib. adverſus Valentinum, Diabolum, *ſerpentem lucifugam*, *& colubrum tortuoſum* appellat, & ſubdit: *Chriſtum columba demonſtrare ſolita eſt, ſerpens vero tentare: illa a primordio divinæ pacis præco, ille a primordio divinæ imaginis prædo*. Notat etiam D. Gregorius ubi ſupra, quod Diabolus modo bellua, nunc draco, nunc avis appellatur: *Quia* (inquit) *per tot ad deceptorum cor ſe ſpecies infert, in quot eos nequitias implicat. In eis quos ad ſtultitiam luxuriæ excitat, jumentum eſt. In eis quos ad faſtum ſuperbiæ, quaſi alta ſapientes, elevat, avis eſt. In eis quod ad nocendi malitiam inflammat, draco eſt*. Vocatur etiam apud Job μυρμηκόλεον, id eſt monſtrum quoddam ex formica & leone compoſitum: titillat enim (inquit idem Gregorius) ut formica, & ut leo ſævit & debacchatur. Vel, ut alii volunt, formica & leo dicitur: quia eis qui illi fortiter reſiſtunt, formica eſt, leo vero adverſus illos qui ejus tentationibus cedunt, & ab eo ſe vinci ac ſeduci patiuntur.

76 Advertendum eſt etiam cum D. Thoma loc. cit. art. 5. falſam eſſe ſententiam aliquorum, aſſerentium Dæmonem ſemel victum, nec eum a quo victus eſt, nec ullum alium deinceps tentare: ſiquidem oppoſitum ex Scriptura manifeſte colligitur: dicitur enim Matth. 12. *Revertar in domum meam unde exivi*: & Lucæ 4. conſummata omni tentatione Diabolus receſſit a Chriſto *uſque ad tempus*. Unde apud Job dormire dicitur in umbra & in ſecreto calami, ac in locis humentibus: ſed ſomnum ſimulat, & dum dormire videtur, cor ejus ad excogitandas inſidias vigilat: ſicut vulpes & ſimiæ ſomnum fingunt ut aves decipiant. *Pervicaciſſimus hoſtis ille* (ait Tertullianus de penit. c. 7.) *nunquam malitiæ ſuæ otium facit, qui tunc maxime ſævit, cum hominem plane ſentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur*.

Verum ſicut Dæmones ſemper vigilant ad tentandos & decipiendos homines: Ita & beati Angeli ad eos cuſtodiendos & defendendos, juxta illud Iſaiæ 62. *ſuper muros tuos Jeruſalem conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt*. Quæ verba expendens Bernardus ſerm. 11. in Pſal. 90. *Quantam* (inquit) *debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam: reverentiam pro præſentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro cuſtodia &c.*

Cetera quæ docet S. Thomas de cuſtodia Angelorum, 77
& de impugnatione Dæmonum, clara ſunt, & nulla indigent interpretatione. Concludamus ergo hunc Tractatum de Angeli: *ſuſpiremus ad eos de quibus loquimur*, ait Gregorius: *ineamus amicitiam cum Angelis*, ſubdit Leo Papa: & magnum illum Dionyſium imitemur, qui ſe φιλάγγελον, hoc eſt amatorem Angelorum, nuncupabat. *Redeamus ad eos, honoremus eos, quantum poſſumus, quantum debemus*, addit Bernardus. *Totus tamen ei reddatur & amor & honor noſter, a quo tam ipſis quam nobis eſt totum unde honorare poſſumus vel amare, unde amari honorarive meremur*.

TRACTATUS OCTAVUS.

DE HOMINE, VARIISQUE STATIBUS NATURÆ HUMANÆ.

PRÆFATIO.

NULLA eſt infra Angelum, cujus naturam, facultates, operationes, ceteraſque dotes, hactenus ſatis explicuimus, alia nobilior homine creatura, & quæ magis Auctoris imaginem referat, aut artem commendet. Vix ullam commendationem reperire eſt, qua tum Philoſophi, tum Theologi exquiſitum adeo opus & divinorum operum compendium non digniſſimum cenſeant. Egregie quidam ex Philoſophis hominem contemplandis ceteris rebus natum, pretioſum animal, & oculum quendam totius rerum univerſitatis nuncupavit. Sed illuſtriora ſunt, quæ Nazianzenus habet oratione 33. *dum hominem vocat* alterum Angelum, mixtum adoratorem, viſibilis creaturæ ſpectatorem, myſtem intelligibilem, eorum quæ in terra ſunt regem, terrenum pariter ac cæleſtem. *Præterea quæ ceteri congerunt, hominem abſolutiſſimum eſſe mundi compendium, temporis ac æternitatis orizontem: ſpirituum, corporumque ſacrum vinculum, totiuſque univerſi nexum & hymenæum, infinitæ Dei ſapientiæ præclariſſimum teſtimonium, molientis naturæ decus, opuſque ejus perfectiſſimum, magnum miraculum, immo & miraculorum miraculum*, θαῦμα θαυμάτων, *ut olim Plato loquebatur. Sed mea quidem ſententia quæcumque ad commendationem hominis ſpectant, complexus eſt Moyſes, cum primæ geneſis rerum hiſtoriam narrat, hominem poſt cetera quæ velut in experimentum artis præmiſſa ſunt, Dei conſilio, adhibitaque manu, qua velut ſinu exciperetur productum fuiſſe, ſuique opificis imaginem, quantum Divinitatis lineamenta lutum capere potuit, accepiſſe. Inferiores naturæ, rationis, ſenſuſque expertes, cælum ipſum, & quæcumque cæli ambitu continentur, ſolo imperio, & ut inquit Tertullianus*, imperiali voce, *productæ ſunt*; Dixit & facta ſunt, mandavit & creata ſunt: *ſed erat majoris molis hominem condere: adhibetur conſultatio, tota ars in uſum revocatur, & ut inquit Sapiens*, cum reverentia, *de prima hominis molitione, &* blandiente verbo, *ut addit Tertullianus, diſponitur*: Faciamus hominem. Tumultuarie quodam modo (*inquit Gregorius Nyſſenus lib. de opificio hominis cap.* 23.) creatura reliqua divina producitur, ſolo imperio ſubſiſtens: hominis vero ſtructuram, conſilium antecedit, & ab artifice ipſo, quadam ſermonis pictura, quod futurum erat adumbratur.

Nec vero id ſolum ab hominis animum ſpectat: ipſum corpus, ipſa caro, Dei Spiritus vagina, ut inquit Tertullianus, non ſolum ſermone Dei conſtitit, ſed etiam manu, propter prælationem, ne univerſitati compararetur, *aut cum ulla univerſitatis creatura aſpectabili, licet præſtantiſſima, ne exceptis quidem ſyderibus ipſoque Sole, jure conferri poſſet. Quod D. Proſper carmine de Providentia, ita eleganter expreſſit.*

- - - - - - Cumque omnia verbo
Conderet, hunc manibus, quo plus genitoris haberet,
Dignatur formare ſuis.

Deſcripſit hoc quoque Prudentius in Apotheoſi, verſibus iſtis elegantiſſimis;

Tantus amor terræ, tanta eſt dilectio noſtri,
Dignatur præpinguis humi comprehendere mollem
Divinis glebam digitis: nec ſordida cenſet
Hærentis maſſæ contagia. Juſſerat ut lux
Confieret: facta eſt ut juſſerat. Omnia juſſu
Imperitante novas traxerunt edita formas.
Solus homo emeruit Domini formabile dextra
Os capere, & flabro Deitatis figmine naſci.

Sed demum eam omnem commendationem hæc una ſuperat, ſcilicet integram Divini Numinis imaginem, ob intelligendi vim, ob rationalem facultatem, ob liberum arbitrium, ac denique ob regiam dignitatem, & ſummum in inferiores res imperium, accepiſſe: qua diminutum quoddam numen & conſpicuum videri poſſit, & quæ tantum cetera ſibi ſubjecta ſuperat, quantum rude veſtigium abſoluta ſuis numeris imago antecedit. Hinc Marius Victor lib. 1. *in Geneſim, abſolutis ceteris mundani opificii partibus, Deum de ſuo ſibi ſimillimo opere, ſuaque imagine ſibi gratulantem, ſic loquentem inducit*:

Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe.
Qui ſit imago Dei, ſimilem decet eſſe creanti.

Sed quæ hactenus diximus: omnia ſimul, auctoque ſenſu colligit D. Gregorius lib. 9. *Moral. capit.* 9. *ubi ſic habet*. Quamvis per coæternum Dei verbum cuncta creata ſint, in ipſa tamen relatione creationis oſtenditur; quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel cæleſtibus, ſed tamen inſenſibilibus, homo præferatur. Cuncta quippe dixit, & facta ſunt. Cum vero facere hominem decrevit, hoc quod reverenter penſandum eſt, præmittit, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, &c. ut videlicet, quia rationalis natura condebatur, quaſi

cum

cum conſilio facta videretur. Quaſi per ſtudium de terra plaſmatur, & inſpiratione conditoris, in virtute ſpiritus vitalis erigitur; ut ſcilicet non per juſſionis vocem, ſed per dignitatem operationis exiſteret, qui ad conditoris imaginem fiebat.

Nihil eſt quod præterea felicitati hominis accedere potuerit, ſi intra naturæ limites ipſum coerceas. Et ſane adeo ſingulares dotes ſunt quas hactenus explicuimus, adeoque hominem ſupra ceteras res; prope ipſas cæleſtes mentes evehunt, ut non immerito Hugo Etherianus dixerit, Angelos æmulatione quadam ferri in homines, quos natura parum infra ſe poſitos, ſibique adeo proximos vident, niſi quod ſumma eorum beatitudo efficit, ut ſibi de hominum conſortio gratulentur, quos gratiæ donis pares, & interdum ſuperiores, ſuiſque ordinibus permixtos & amant & colunt.

Hæc pauca præmittere viſum eſt, ut utique alibi ſoleo, in commendationem objecti quod explicandum ſuſcipio. Quantum vero ad hujus tractationis cum ſuperiori connexionem & ordinem, nihil attinet dicere, adeo res ipſa perſpecta: abſoluta enim tractatione de Angelis, recta methodus poſtulat, ut alteram de Homine, quem Nazianzenus alterum Angelum *vocat, ſubjungam. Verum quia Philoſophi de partibus hominis quibus componitur, anima ſcilicet & corpore, de potentiis tum ſpiritualibus tum corporeis ac etiam de paſſionibus, affectibuſque differunt: unum ſupereſt ut de variis ſtatibus in quibus homo eſt, vel fuit, aut eſſe potuit, differam, & hac Tractatione primam Theologiæ meæ partem abſolvam, ſub auſpiciis mei Angelici Præceptoris, quem ſupra hominem, alterum Angelum, & utriuſque naturæ Angelicæ & humanæ veriſſimum Orizontem, ſacrum vinculum, & felicem hymenæum, jure merito dixerim.*

DISPUTATIO PRIMA.

De Creatione hominis, & ſtatu innocentiæ.

HÆC Duo in hac diſputatione conjungimus, quia inſignes dotes & prærogativæ quas homo in ſua creatione recepit, vix poſſunt intelligi, niſi dona & privilegia ſtatus innocentiæ, in quo primi parentes conditi ſunt, explicentur, ut ex infra dicendis patebit.

ARTICULUS PRIMUS.

De productione Adami.

1 COnſtat ex capite primo Geneſeos, Deum, mundo corporeo jam condito, & ornato, ſexto die a principio creationis, hominem condidiſſe, & velut in eleganter extructum & præparatum domicilium ac palatium, Regem & caput mundi corporei, propter quem reliqua corporea condita ſunt, induxiſſe. Moſen autem imitatus videtur Ovidius, qui lib. 2. Metam. expoſita omnium aliarum rerum procreatione, de homine ſubjicit:

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera poſſet,
Natus homo eſt.

Cur autem homo poſtremo loco productus ſit, variæ ac egregiæ a SS. Patribus afferri ſolent rationes. In primis enim (ut ait Nemeſius lib. de natura hominis) cum omnia propter hominem eſſent condita, oportebat primum quæ ad uſum illius pertinebant parata eſſe, deinde eum qui iis uſurus eſſet produci. Quam rationem eleganter explicat Philo in libro de mundi opificio, ubi ſic ait: *ut igitur convivatores non prius ad cœnam vocant, quam ad epulum neceſſaria præparaverint; & qui gymnicos ludos, & theatrales exhibent, antequam ſpectatores in theatra vel ſtadia congregent, certatorum & earum rerum, quæ ad oculorum vel aurium oblectamentum attinent, copiam parant. Ita totius mundi princeps, tamquam certaminis aut convivii dator, hominem ad epulas & ſpectaculum vocaturus, quidquid ad utrumque pertinebat, apparavit: ut in mundum ingreſſus, ille ſtatim inveniret & convivium, & theatrum ſacratiſſimum*. Simili ratione utitur Nazianzenus orat. 43. ubi ait quod *prius conſtruendum erat palatium: & poſtea Rex introducendus. Non enim*, ſubdit Nyſſenus lib. de opificio hominis cap. 2. *conſentaneum erat, ut princeps ac rector exiſteret, antequam eſſent illa quibus imperaret: ſed ut conſtituto jam imperio, tum Rex demum renuntiaretur*.

Deinde conveniens erat prius creari magnum mundum, poſtea parvum, qui eſſet totius mundi magni epitome & compendium, Vel ut ait Nemeſius libro ſupra citato, producta a Deo creatura pure ſpirituali, & pure corporea, oportebat eſſe quoddam vinculum utriuſque, ut unum eſſet hoc univerſum, ſibique conſentiens, nec a ſeipſo alienum: Vel, ut ſcribit Philo Judæus, ubi ſupra, conſentaneum erat ut primo Dei operi, poſtremum reſponderet, atque ut initio Deus cælum condiderat, omnium ſenſibilium, externorumque perfectiſſimum: ſic ultimo hominem faceret, genitorum & corruptibilium longe præſtantiſſimum, ac parvum, ut ſic dicere liceat, cælum.

2 Has & ſimiles rationes breviter & compendioſe attigit Pererius in præfatione lib. 4. in Geneſim, ubi hæc ſcribit: *Verum cur* (*dicet aliquis*) *poſtremo loco generatus eſt homo? An quia ordine generationis quæ perfectiora, ea ſolent eſſe poſteriora? An quod antea comparandum homini fuerat domicilium, & domus omni inſtructa & ornata ſupellectili, qui eſt mundus hic omnium rerum generibus completus: An quia homo rebus omnibus corporeis indiget, vel ad vitam agendam, tuendamque, vel ad doctrinas omnes, arteſque percipiendas? An propterea ultimus creatus eſt, quod rerum omnium dominus & quaſi finis?* Nos *enim omnium rerum, inquit Ariſtoteles, quaſi finis ſumus. An quod erat conveniens prius creari magnum mundum eo qui eſſet totius mundi magni velut perfectum quoddam compendium, omnia quæ in magno mundo diſtincte ac diffuſe continentur, habens in ſe reſtricta & coarctata? An denique quod homo res quædam media eſt inter corporeas res & incorporeas interjecta, & utriuſque generis naturæ, ac proprietatum particeps? quod autem hujus generis medium eſt, id appellant Philoſophi medium per compoſitionem ſeu participationem extremorum, idque poſterius extremis.*

Plures etiam ex his rationibus indicat Nazianzenus orat. 42. ubi ait: *Hominem Deo velut mundum quemdam alterum, in parvo magnum ſupra terram collocatum, Angelum alium, mixtum adoratorem, viſibilis creaturæ ſpectatorem, myſtem intelligibilis, eorum quidem quæ in terra ſunt Regem, cæleſti autem Regi ſubditum: terrenum pariter ac cæleſtem.*

Ceterum primi hominis productionem Moyſes cap. 1. 3
2. Geneſeos, his verbis deſcripſit: *Et vidit Deus quod eſſet bonum: & ait: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis, univerſæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*. Ubi plura annotanda ſunt; quæ hominis dignitatem & excellentiam mirum in modum commendant. Primo verbum illud *faciamus*, quod indicat, Deum cum ad aliarum rerum corporearum productionem ſolo uſus ſit imperio, *Dixit & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt*, in creatione hominis, tamquam in exquiſito & induſtriæ majoris opere, nova quadam & ſingulari ratione atque oratione uſum fuiſſe, ac prius veluti conſultationem & deliberationem de eo condendo adhibuiſſe; non quod Deus conſultatione & deliberatione egeat, ſed ut humani opificii dignitas apertius inſinuetur: ſolent quippe opifices diu deliberare, ubi aliquid magni momenti aggrediendum eſt, nec niſi præhabito maturo conſilio, ad opus aliquod arduum manus admovent. Unde præclare Baſilius homil. 10. in Hexameron: *Noſſe vis te ipſum? vel hinc auſpicium ſumito. De nullo enim operum quæ Deus eatenus condiderat, vox iſta: Faciamus, in litteras tranſmiſſa eſt: ſed ſimplici verbo & mandato Dei omnia creata ſunt. Erudire igitur hic o homo, ac ediſce, quanti unus tu æſtimandus venias. Neque enim generationem tuam velut pretii vulgaris, communi creaturarum mandato cenſuit attexendam. In Deo prægreditur conſultatio, quemadmodum tantum hoc animal provehi debeat ad vitam. Faciamus ait: En conſultat ſapiens, & quid ſecum ſtatuerit artifex, proponit decernendum. Reverendum* (ſubdit Petrus Damianus) *revera privilegium, nec ulli traditum creaturæ. Creatur illa ſublimior numeroſitas Angelorum, & elementorum omnium ordinatur variata connexio, ſed omniponentis præſentia opus tantum alta taciturnitate proſpectat? ut vero venit ad hominem, & nobilis creatura diſponitur, accingit ſe Trinitas ad creandum, & conſilium accipit ſapientia, ut creaturæ dignitas, Creatoris privilegio clara eſſe monſtretur.*

Deinde notanda ſunt illa verba: *Ad imaginem & ſimili-* 4
tudinem noſtram, quibus altera inſignis hominis prærogativa deſignatur: cum enim res aliæ corporeæ, ſint tantum velut quædam ſigna & veſtigia Creatoris, homo eſt perfecta quædam Divinitatis imago, ob liberum quo pollet arbitrium, & propter regiam dignitatem quam in res omnes terrenas, obtinet; unde ſubdit Scriptura: *Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis terræ, omnique reptili quod movetur in terra*. Hinc Chryſoſtomus lib. 1. ad Stagirium, *Deum*, ait, *hoc in terris hominem eſſe voluiſſe, quod ipſemet in cælis erat*. Et Niſſenus lib. de opificio hominis cap. 4. *Anima* (inquit) *regiam excelſamque dignitatem, longe a privata abjectione diſtinctam, in eo demonſtrat, quod nullius dominio ſubjicitur, & ſuæ poteſtatis eſt, ac ſuapte voluntate & libero arbitrio gubernatur. Cujus enim proprium illud eſt, quam Regis? Præterea imaginem eſſe naturæ omnibus imperantis, nihil aliud eſt, quam cum regia dignitate naturam eſſe conditam*. Id quoque eleganter expreſſit Tertullianus lib. 2. contra Marcionem c. 5. his verbis: *Liberum & ſui arbitrii & ſuæ poteſtatis invenio hominem a Deo inſtitutum: nullam magis imaginem & ſimilitudinem Dei in illo animadvertens quam ejuſmodi ſtatus formam: neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad uniformem Deum expreſſus eſt, ſed in ea ſubſtantia, quam ab ipſo Deo traxit, id eſt animæ, ad*

formam

formam Dei reſpondentis, & arbitrii ſui libertate & poteſtate ſignatus eſt.

5 Notandum etiam eſt, hominem non dici imaginem Dei, ſed ad imaginem Dei, ad ſignificandum (ut docet Auguſtinus lib. 7. de Trinit. c. 6.) quod non ita perfecte refert ſimilitudinem Dei, ſicut Dei Filius: *Quia* (inquit) *non omnino æqualis fiebat illa imago Dei, tamquam non ab illo nata ſed ab eo creata, hujus rei ſignificandæ cauſſa, ita imago eſt, ut ad imaginem ſit, id eſt non æquatur parilitate, ſed quadam ſimilitudine accedit.* Similia habet D. Thomas 1. p. quæſt. 35. art. 11. ad 3. ubi hæc ſcribit: *Ad deſignandum in homine imperfectionem imaginis, homo non ſolum dicitur imago ſed ad imaginem, per quod modus quidam tendentis in perfectionem deſignatur. Sed de Filio Dei non poteſt dici quod ſit ad imaginem, quia eſt perfecta Patris imago.*

6 Subditur vero *ad ſimilitudinem noſtram*, quia inter imaginem & ſimilitudinem Dei aliqua reperitur diſtinctio: imago enim ſignificat dona naturalia, mentem ſcilicet, voluntatem, memoriam, ac liberum arbitrium: ſimilitudo vero Dei refertur præcipue ad dona gratuita & ſupernaturalia, ut ſunt juſtitia, ſanctitas, innocentia, aliæque virtutes infuſæ, cum quibus Adam creatus eſt, quæ fuerunt veluti ornamenta quædam & complementa imagini Dei ſuperfuſa, & pulcritudinem ejus ac venuſtatem mirum in modum augentia. Ita Origenes lib. 3. Periarchon cap. 3. Baſilius homil. 10. in Geneſim, Ambroſius lib. 6. Hexameron cap. 7. & 8. & Bernardus ſerm. 1. de Annuntiatione, ubi hæc habet: *Ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus eſt homo: in imagine arbitrii libertatem, virtutes habens in ſimilitudine; & ſimilitudo quidem periit, veruntamen in imagine pertranſit homo: imago ſiquidem in gehenna ipſa uri poteſt, non exuri; ardere, non deleri.*

7 Alia demum prærogativa quam homo ſupra reliqua Dei opera in ſua creatione accepit, ea fuit, quod principale ac ſummum fidei noſtræ myſterium, hoc eſt Sanctiſſimæ Trinitatis, primum in hominis creatione indicatum & manifeſtatum eſſe legitur. Illa enim Dei verba, *Faciamus*, & *noſtram*, ſignificant multitudinem & diſtinctionem Divinarum Perſonarum. Iſta vero, *Ad imaginem & ſimilitudinem*, & quod præmittitur, *Dixit Deus*, & quod poſtea ſubditur: *Fecit Deus ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.* Divinæ naturæ unitatem demonſtrant: Ergo myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, primum in generatione hominis indicatum eſt, quod poſtea in ejuſdem hominis regeneratione, quæ per Baptiſmum fieri debebat, aperte declarandum, & profitendum erat. Voluit autem Deus myſterium Trinitatis in creatione hominis potiſſimum ſignificari, quia in homine expreſſior eſt atque illuſtrior, quam in ceteris creaturis corporeis, Divinæ Trinitatis imago, videlicet in memoria, intellectu, & voluntate; ac in mente fœcunda, in verbo cordis quod ex ea procedit, & in amore qui ex utroque producitur: nam Verbum Divinum, & Spiritus Sanctus per intellectionem & volitionem procedunt, ad ſimilitudinem verbi & amoris humani, ut declarat Ambroſius in libro de dignitate conditionis humanæ cap. 11.

8 Subdit Scriptura: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.* Quibus verbis quatuor cauſſarum genera quæ in productione hominis concurrerunt, breviter inſinuavit. Efficientem quidem dicens, *Formavit igitur Dominus Deus hominem*. Materiam, cum ſubdit, *de limo terræ*: Formam, cum addit, *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*: denique finem, dicens: *Factus eſt homo in animam viventem*. Quamquam finem hominis expreſſius ſupra declaraverit, cum dixit factum eſſe hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei: id eſt ut quam maxime fieri poteſt, ſimilis fiat Deo, quod non contingit homini, niſi per viſionem beatificam, per quam imago Dei in creatione illi impreſſa & per gratiam & virtutes aucta & ornata, tandem completur & conſummatur, per eſſentiam divinam in ratione ſpeciei impreſſæ ipſius intellectui unitam juxta illud Joann. 3. *Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt.*

9 Si autem quæras, cur Deus tam vilem materiam, qualis eſt limus terræ, in productione hominis adhibuerit? Varie reſpondent SS. Patres: Hieronymus enim ait idcirco primi hominis corpus ex limo a Deo fuiſſe efformatum, ut intuens homo metallum corporis ſui, inveniat nihil eo eſſe vilius, nihil humilius, & ſic homo de ſua origine gloriari nequeat, erubeſcere autem poſſit. Quæ cogitatio (inquit Baſilius) *ſalutare quoddam amuletum eſt, adverſus quodcumque peccatum*. Procopius vero cenſet, Deum ſtatim in ipſo mundi exordio, reſurrectionis ſpem confirmare voluiſſe, hominemque admonere, quod licet in pulverem reſolvendus ſit, non debet tamen de futura reſurrectione deſperare, quandoquidem æquali facilitate poterit Deus e pulvere ſepulcri corpora noſtra reparare & reſtituere, qua e pulvere terræ corpus Adami primo formare & effingere potuit. Demum Tertullianus lib. de reſurrectione carnis, exiſtimat, Deum ab initio Divini Verbi incarnationem præfigurare voluiſſe: *Quomodocumque enim* (inquit) *limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus; quod & limus, & ſermo & caro, quod & terra tunc. Ita limus ille jam tunc imaginem inducens Chriſti futuri in carne, non tantum opus Dei erat, ſed & pignus.*

Quantum vero ad creationem & infuſionem animæ, ut eam Moyſes deſcriberet, uſus eſt verbo *inſpiravit* ſeu *inſufflavit*: Primo quidem, ut placet Theodoreto, ut inſinuaret tam facilem eſſe Deo creationem animæ rationalis, quam facile homini eſt, flatum ex ore ſuo mittere. Deinde ut innueret animam rationalem non educi ex potentia materiæ, ſed extrinſecus advenire corpori, ex nihilo ſcilicet a Deo creatam, atque idcirco immaterialem & immortalem eſſe. Item ut ſignificaret animam quodam modo prodiiſſe ex ore Dei, id eſt ex ejus intellectu, qui os ſubſtantiæ ſpiritualis dicitur, ſubindeque capacem eſſe vitæ & ſapientiæ Dei. Addit *in faciem ejus*, ſumendo partem pro toto, anima enim eſt in toto corpore. Uſus eſt autem hac phraſi, tum quia in facie maxime apparet vita, quæ per inſpirationem & reſpirationem oris & narium fit: tum etiam quia in ea maxime vigent ſenſus tam interiores quam exteriores, animique motus innoteſcunt, ut notat D. Thomas infra quæſtione 91. art. 4. ad 4. Tandem animam dixit eſſe *ſpiraculum vitæ*, quia ad vitam ita neceſſaria eſt reſpiratio, ut ne ad momentum quidem ſine ea vitam ducere valeamus. Ubi vero Vulgata legit, *ſpiraculum vitæ*, Hebraica habet *ſpiraculum vitarum*, quo ſignificari putat Cajetanus in commentariis ad hunc locum, triplicem vitam, quam anima rationalis tribuit homini; nam licet una ſit tantum ſecundum ſubſtantiam, potentiam, potentia tamen & ipſo effectu triplex eſt. Siquidem homini tribuit vitam vegetativam, ſenſitivam, & intellectivam; ad eaſque vitas tuendas & exercendas, triplici utitur ſpiritu, velut inſtrumento, nimirum vitali in corde, naturali in jecore, animali in capite generato. 10

Porro Adamum creatum fuiſſe a Deo perfectum, ſecundum ætatem, & quantum ad molem ſeu magnitudinem corporis, conſtans eſt Theologorum ſententia, poſt Magiſtrum in 2. diſt. 17. indeque innuit Scriptura dum aſſerit quod ſtatim ut creati ſunt Adam & Eva, Deus illis dixit, *Creſcite & multiplicamini, & replete terram*, ex illis enim verbis aperte colligitur, Adamum & Evam firma jam ætate, & ad generandum idonea, eſſe procreatos. Ratio etiam id ſuadet: decuit enim perfecta eſſe prima illa Dei opera, quæ in mundi productione, proxime & immediate ab eo facta ſunt: ſicut igitur cetera animalia, corporis mole, ætateque perfecta condidit; ita quoque, ac multo etiam magis, quanto ſcilicet major eſt hominis, quam aliorum animantium dignitas, hominem in perfecta ætate & corporis magnitudine condidiſſe exiſtimandum eſt. Probabiliter etiam productio Adæ facta eſt in inſtanti, ſicut productio piſcium & volatilium, ac ceterorum animalium: nam modus ille producendi, licet ſit altior modo naturali, eſt tamen valde conveniens primæ rerum productioni a potentiſſimo Creatore ſuo. Probabilitate vero caret aliquorum ſententia, qui exiſtimant corpus hominis prius tempore formatum, & poſtmodum Deum formato jam corpori animam infudiſſe. Hoc enim, ut ait S. Thomas infra q. 91. art. 4. ad 3. *eſt contra rationem perfectionis primæ inſtitutionis rerum, quod Deus vel corpus ſine anima, vel animam ſine corpore fecerit, cum utrumque ſit pars humanæ naturæ.* Quibus verbis ſignificat, quod cum Deus in prima illa rerum procreatione omnia fecerit in ſtatu perfecto, & hæc ſit natura partium, ut invicem disjunctæ, & extra totum quod conſtituunt poſitæ, ſint in ſtatu imperfecto, incongruum erat, quod vel corpus ſine anima, vel animam ſine corpore ſeparatim efficeret. Addo quod Scriptura ait Deum formaſſe hominem de limo terræ: Sed corpus non eſt homo ſine anima: Ergo Deus non prius tempore formavit corpus, quam animam illi infunderet, ſed ſimul formavit corpus, & animam illi infudit, licet ordine naturæ & generationis, formatio & productio corporis, infuſionem animæ præceſſerit, ideoque utriuſque productio, diſtincte & ſeparatim in Scriptura explicatur. 11

Quærunt vero aliqui, an Adamus intra vel extra Paradiſum terreſtrem productus fuerit? Ad quod reſpondetur, ipſum haud dubie extra Paradiſum terreſtrem fuiſſe conditum, hoc enim Moyſes Geneſ. 2. innuere videtur, dum ait, *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum*: Si enim intra paradiſum eſſet creatus, non recte diceretur, Deum tuliſſe hominem, & poſuiſſe in Paradiſo. Idemque apertius ſignificatur infra cap. 3. ubi dicit: *Ejecit Deus Adam ex Paradiſo, ut operaretur terram de qua ſumptus eſt.* Adam igitur creatus eſt ex terra, quæ erat extra Paradiſum; locus vero ubi creatus eſt, penitus ignoratur, ut ait Anaſtaſius Synaita homil. 9. in Hexameron, quamvis plures Hebræorum aſſerant, Adam eſſe formatum in agro Damaſceno ex *Adamach*, hoc eſt terra rubra, qualis eſt terra nondum elaborata, quæ vulgo terra virgo dicitur. 12

Cur

13 Cur autem Deus noluerit creare hominem in Paradiſo, cum tamen Angelos in cælo condiderit, immo & ipſa Eva, ut dicemus articulo ſequenti, in Paradiſo formata ſit, nulla poteſt aſſignari ratio, cum ex ſola Dei voluntate proceſſerit. Dici tamen poteſt, ideo Deum noluiſſe Adamum in Paradiſo creare, ut manifeſtius intelligeret, eum locum non eſſe ſibi naturaliter debitum, ſed ſola Dei gratia conceſſum, nullamque habere poſſe de Deo conquerendi cauſſam, cum ex Paradiſo propter peccatum ejiceretur, quaſi loco ſibi naturaliter debito & convenienti deturbatus eſſet; cum tamen Deus propter peccatum hominem naturalibus bonis privare minime ſoleat. Addo quod habitatio paradiſi non conveniebat homini ſecundum ejus naturam, ſed propter donum immortalitatis, quod ei Deus, ſi in ſtatu innocentiæ permanſiſſet, conceſſurus erat, cælum vero Empyreum in quo Angeli creati ſunt, fuit locus naturaliter maxime conveniens dignitati naturæ angelicæ, quippe quæ longe ſuperior & præſtantior ſit omnibus corporibus, eiſque præſideat. Eva autem in Paradiſo ex coſta Adami formata eſt, quia ex ipſo tamquam ex primo principio totius humani generis fuit efformata: primum autem principium totius alicujus generis oportet eſſe perfectum: decebat igitur ex Adamo prout erat in ſtatu perfecto ſecundum animam & corpus, & ſecundum habitationem, Evam procreari, ſubindeque illam in Paradiſo terreſtri formari.

ARTICULUS II.

De formatione Evæ ex Adamo.

14 Hiſtoriam formationis Evæ narrat Moyſes Geneſ. 2. his verbis: *Dixit quoque Dominus Deus, non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ſimile ſibi. Immiſit ergo Dominus ſoporem in Adam, cumque obdormiſſet, tulit unam de coſtis ejus, & replevit carnem pro ea. Et ædificavit Dominus Deus coſtam quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Quibus verbis Moyſes aperit in primis cauſſam & neceſſitatem creandi mulierem, quia ſcilicet non erat bonum, ut vir eſſet ſine muliere; ſed neceſſarium erat, ut eam ſociam & adjutricem haberet, nempe ad generandam prolem, ſiquidem ad alia omnia magis, vir a viro alio, quam a muliere adjuvari potuiſſet, ut eleganter declarat Auguſtinus lib. 9. de Geneſi ad litteram cap. 3. ubi hæc ſcribit: *Si quæritur ad quam rem fieri oportuit hoc adjutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos, ſicut adjutorium ſemini terra eſt, ut virgultum ex utroque naſcatur ..... Nam ſi ad hoc adjutorium gignendi filios non facta mulier viro, ad quod ergo adjutorium facta eſt? Si ut ſimul operaretur terram? Nondum erat labor ut adjumento viri indigeret: & ſi opus eſſet, melius adjutorium maſculus fieret. Si ſolitudinis forſaſſe tædebat, quanto congruentius ad convivendum & colloquendum duo amici pariter: quam vir & mulier habitarent?*

15 Deinde Moyſes detecta cauſſa & neceſſitate creandi mulierem, ejus formationem ex Adamo deſcribit dicens, *Immiſit ergo Dominus ſoporem in Adam*. Ubi Septuaginta legunt *ecſtaſim*, id eſt mentis exceſſum, ut ſignificent ſomnum illum, licet verum, non fuiſſe tamen pure ſomnum quo ligantur ſenſus, & impediuntur actiones mentis, ſed extaticum ex parte, cum Adam divinitus illuſtratus intellexit non modo quid fieret, ſed & quo referretur efformatio mulieris ex ejus coſta: nempe non tantum ad conjunctionem maritalem, ſed & ad magnum illud myſterium conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, per conjugium ſignificatum, juxta Apoſtolum ad Epheſ. 5. Ne quis autem exiſtimaret, ſomnum illum fuiſſe naturalem, & naturalibus ex cauſſis profectum, Moyſes dixit, Deum immiſiſſe talem ſoporem in Adam; unde mirari nemo debet, illum tam gravem altumque fuiſſe, ut eo correptus detractionem coſtæ ex latere ſuo minime ſenſerit.

Soporem hunc myſticum eleganter Alcimus Avitus deſcripſit in primo libro de initio mundi, his verſibus.

Cui pater omnipotens preſſum per corda ſoporem
Miſit, & immenſo tardavit pondere ſenſus:
Vis ut nulla queat ſopitas ſolvere mentes:
Non ſi forte fragor ſecuras verberet aures:
Nec ſi commoto cælum tunc intonet axe.
Quin nec preſſa ſuam rapuiſſent membra quietem.

Ergo dormienti viro coſtam Deus extraxit, ex eaque formavit mulierem, ſive ut Scriptura loquitur, *ædificavit*. Cujus verbi rationem hanc egregiam reddit Procopius: *Quoniam ædificationis inſtar Deus iſtud egit. Nam illius ea lex eſt, ut ab exiguo cœptu, paulatim incrementum capiat, & perfectum deducatur. Ita Deus modicæ parti corporis detractæ, quod deerat adjungit.* Similem rationem affert Toſtatus dicens quod ſicut ædificia fiunt ex materia rudi, quæ per operationem artificis accipit figuram quam antea non habebat, ſic illa coſta non habens figuram mulieris, ita eſt a Deo conformata, & concinnata, ut in ſpeciem & naturam corporis muliebris evaderet. Catharinus vero ait mulierem non per modum naturæ, nec per generationem naturalem, ſed per modum artis, ſeu per artificioſam Dei operationem, eſſe factam, ideoque recte dici ædificatam. Demum Cajetanus hanc reddit hujus vocabuli rationem ſeu interpretationem: *Mulier* (inquit) *concepta ac generata proli eſt quaſi domus, eam continens, protegens & fovens; recte igitur, velut inſtar domus, ædificata dicitur.*

Si autem quæres, cur coſtam Adæ adhibuerit Deus ad Evæ productionem?

Reſpondeo cum S. Thoma infra q. 92. art. 2. Deum id præſtitiſſe: Primo, ut Adam ſpeciali prærogativa eſſet principium ſuæ ſpeciei: ſicut Deus eſt principium totius univerſi. 16

Secundo, ut vir magis diligeret mulierem, eique inſeparabilius adhæreret, dum cognoſceret illam ex ſe eſſe productam. Unde etiam communiter creditur coſta illa deſumpta ex latere ſiniſtro, in quod inclinat cor. Hanc rationem indicat Baſil. Seleucienſis orat. 1. de Adamo pag. 15. ubi ſic ait: *Non ex terra: ſed ex latere membrum mutuatur. Corpus partitur, ut animum jungat. Et una natura Opificis arte dividitur, ut unus animus efficiatur, imiteturque natura.*

Ex homine effecta eſt mulier, cognatio quædam
Mutuum & alternum inter ſe ut miſceret amorem:
Semet in alternis cogens agnoſcere membris.

Canit Marius Victor lib. 1. in Geneſim.

Tertio, Deus Evam ex Adæ coſta producere voluit, ut oſtenderet mulierem ſociam & collateralem eſſe viri, non ſervam, at neque etiam dominam, ſed viro capite ſuo inferiorem, eique ſubditam.

Demum Deus Evam ex Adæ coſta efformavit, ad deſignandum myſtice quod Eccleſia ſumit a Chriſto principium. Unde Apoſtolus ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*

Similia habet Moſes Barcepha parte 1. libri de paradiſo cap. 28. ubi etiam varias recenſet rationes, cur Deus Evam ex Adæ coſta formaverit. *Prima, ut una eademque radix, & naſcendi principium eſſet omnibus hominibus ipſe Adam. Altera ne dicerent contentioſi homines, alium fuiſſe Adami, alium Evæ conditorem, ſed fateri cogerentur ab uno eodemque Deo ambos eſſe formatos. Tertia, ut arctiore conſtringeret amore virum & feminam, eo quod hæc ex illo eſſet orta. Quarta, ut effectum redderetur quod Moſes de homine dicit, maſculum & feminam creavit. Quinta denique, ne femina principatum affectaret, qui viri eſt.* De hac mulieris e coſta viri procreatione vide acutum cujuſdam mulieris reſponſum ad Ephræmi ſciſcitationem, apud Gregorium Nyſſenum in oratione de ejus vita.

Porro non tantum unam coſtam, ſed & carnem ex Adamo ſumptam fuiſſe ad Evæ productionem, intelligi poteſt ex verbis Adæ ſequentibus. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Addo majori materia opus fuiſſe ad producendam Evam in ſtatu perfecto & ſolido, qualem natura humana poſtulat: ideoque Deum vel aliam materiam de novo creaſſe & addidiſſe, ut vult D. Thom. infra quæſt. 92. art. 2. ad 1. vel ut alii exiſtimant, converſione vicini aeris & terræ, & aliorum elementorum aut mixtorum, uſum fuiſſe; licet denominatio a prima parte & principali ſecundum Dei intentionem ſumpta ſit. Quemadmodum (inquiunt) multiplicatio quinque panum in deſerto facta eſt a Chriſto, per additionem materiæ, quæ procul dubio longe major fuit, quam materia & ſubſtantia quinque panum; nihilominus tamen veriſſime dicitur, multiplicationem hanc ex quinque panibus hordeaceis eſſe factam, quoniam illi primo & principaliter ad id deſtinati & adhibiti ſunt a Chriſto Domino. 17

Addit Moyſes, quod Deus detracta una ex coſtis, Adami ut ex ea formaret mulierem, *replevit carnem pro ea*, id eſt ut ea impleret locum ejus; ſeu ut carnem Adæ ob detractionem coſtæ interruptam & hiantem clauderet. Quo ſignificatur mulierem ex viro accepiſſe robur ac firmitudinem, quam ſignificabat coſta, virum autem accepiſſe a muliere teneritudinem & mollitiem animi, quam denotabat caro ei loco coſtæ data. 18

Demum experrectus Adam ex myſtico illo ſomno quem Deus illi immiſerat, ſpiritu Prophetico, quo in tali ſomno ecſtaſi fuerat afflatus; exclamavit: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, &c.* Quaſi diceret, Domine Deus quæ prius ad me adduxiſti animalia, non erant mihi ſimilia, hæc autem mulier quam ad me adduxiſti; eſt plane ſimilis mei. Subjunxit ſtatim: *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*, ut neceſſitudinem & conjunctionem mariti & uxoris eſſe omnium maximam declararet, & tam arctum & ſtrictum eſſe matrimonii vinculum, ut tantæ conjunctioni etiam neceſſitudo parentum merito 19

poſthaben-

poſthabenda ſit. Unde Divus Thom. ſuper cap. 5. Epiſtolæ ad Epheſios, tractans hunc ipſum locum Moſis, Hæc ſcribit: *His verbis triplex conjunctio viri & mulieris deſignatur; prima per affectum dilectionis, quia tantus eſt affectus utriuſque inter ipſos, ut parentes ſuos relinquant. Nam licet quoad reverentiam, obedientiam & ſubventionem, plus debeat quiſque diligere patrem, quam uxorem; attamen quoad domeſticam ſocietatem, adhæſionem, & cohabitationem, plus debet diligere uxorem. Altera conjunctio viri & uxoris eſt in arctiſſima eorum converſatione, unde dicitur, Et adhærebit uxori ſuæ. In ſingulari autem numero dicitur, uxori ſuæ, ut intelligatur quod pluralitas uxorum per ſe non eſt bona, nec congruens perfectæ rationi matrimonii, uti fuit a Deo primitus inſtitutum. Tertia conjunctio eſt per carnalem copulam, quod ſignificatur illis verbis. Et erunt duo in carne una, id eſt in carnali opere; in qualibet enim generatione eſt virtus activa & paſſiva, ſed in plantis utraque ſimul eſt in eodem ſubjecto, in perfectis autem viventibus diſtinguuntur, quapropter eo tempore quo animalia ſunt in actu generationis, ita ſunt unum ſicuti omni tempore ſunt plantæ.*

20 Narrationem hanc de formatione Evæ ex coſta Adæ dormientis, Cajetanus explicare conatur metaphorice, & per quandam parabolam, qua defectus mulieris comparatione viri, & diminutio roboris ex corpore viri propter uxorem ſignificata fuerit, ea præcipue ratione inductus, ne Adam ante vel poſt Evæ productionem monſtroſus fuiſſe dicatur, exceſſu vel defectu unius coſtæ: Exceſſu, ſi habuit ante plures una, quam ceteri homines. Defectu, ſi non habuit ante plures, & unam in Evæ formatione amiſit. Adjicit præterea Cajetanus, ſatis inſinuaſſe Moſem quæ narrat de productione mulieris ex Adamo, per metaphoram & parabolam eſſe accipienda, cum dixit Evam eſſe adductam ad Adamum; nam ſi vere mulier ex viro formata eſſet, juxta illum fuiſſet, nec ex alio loco ad eum fuiſſet adducta.

21 Verum hanc ſententiam communiter rejiciunt Theologi, & Scripturæ Interpretes, adverſaturque ei concors omnium Patrum, qui ex Adamo revera formata eſſe Evam affirmant, ſententia, idque ex narratione Moyſis, qua procreatio Evæ deſcribitur, aperte colligitur, ait enim, Deum dormienti Adamo exemiſſe coſtam, ex eaque formatam eſſe Evam Adamumque vaticinando dixiſſe, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. quo nihil potuit dici apertius, quo Evam revera ex Adamo factam eſſe ſignificaret. Unde Hieronymus ſuper Epiſtolam ad Philemonem, inter alia multa quæ omnibus credenda eſſe affirmat, hoc commemorat, Evam ex coſta & latere Adami eſſe fabricatam. Innocentius quoque III. *Extra.* de Divortiis cap. *Gaudemus* decernens divino jure prohibitum eſſe plures ſimul habere uxores, eam ſententiam, ut firmiſſimo argumento confirmat, ex eo quod ab initio una coſta viri in unam feminam ſit converſa.

22 Ad fundamentum vero Cajetani reſpondet S. Thom. infra quæſt. 92. art. 3. ad 2. Adamum ante formationem Evæ, plures una habuiſſe coſtas, quam reliqui homines habere ſoleant, neque propterea fuiſſe monſtroſum per exceſſum, quia coſta illa fuit de perfectione Adæ, non prout erat individuum particulare, ſed prout erat principium ſpeciei, ſicut ſemen eſt de perfectione generantis a quo deciditur.

23 Hæc tamen ſolutio diſplicet Pererio l. 4. in Geneſ. diſp. de formatione hominis, quæſt. 6. quia (inquit) ex ea ſequitur Adam, ſaltem ut particularem hominem, fuiſſe monſtroſum, exceſſu illius coſtæ: ſicut ſi fuiſſet creatus biceps aut tripes, ut ex uno ejus capite vel pede formaretur Eva, non deſiiſſet eſſe monſtroſus.

Sed hæc frivola ſunt, & facile reſpondetur, quod quamvis in rigore Philoſophico in Adamo fuerit exceſſus naturalis numeri partium corporis humani, ille tamen monſtroſus nullo modo dici debet, tum quia occultus erat, & carens deformitate apparenti, tum præcipue, quia monſtrum definitur peccatum naturæ aberrantis a fine, id eſt peccantis per exceſſum vel defectum in ſua operatione. At hic exceſſus fuit opus eximiæ ſapientiæ & providentiæ Dei. Ergo monſtroſus dici nequit. Unde ad exemplum de duplici capite, aut triplici pede, nego paritatem, propter apparentem deformitatem duplicis capitis, & triplicis pedis, quæ, ut diximus, in exceſſu illius coſtæ non fuit.

24 Ad id vero quod addit Cajetanus, nimirum quod ſi Eva ex Adami coſta facta eſſet, Scriptura non dixiſſet Deum adduxiſſe Evam ad Adamum, cum juxta eum formata fuiſſet, varie reſpondent Scripturæ Interpretes. Aliqui dicunt, Evam dici ad Adamum adductam, ut eo loquendi modo ſignificaretur, Evam conditam eſſe a Deo, ut eſſet Adæ ſocia; & ad generationem & educationem prolis adjutorium maxime idoneum, quod Adam cum primum Evam vidit, aperte confeſſus & teſtatus eſt. Alii dicunt hoc loquendi modo ſignificari, virum non eſſe propter feminam, ſed feminam propter virum; ideoque non virum ad feminam, ſed feminam ad virum adductam eſſe. Alii cenſent, ea re ſignificatum eſſe, uxorem ad domum viri accedere debere, ad habitandum cum illo, non autem virum ad domum uxoris. Demum Catharinus hæc Scripturæ verba ſic interpretatur! *Et adduxit eam ad Adam id eſt, hoc ipſum in ejus mentem inſpiravit, ut ad illum ex quo ſumpta erat accederet, tamquam ad virum ſuum & conjugem inſeparabilem, quamobrem & ipſe quoque agnovit ex ſeipſo eſſe, & idcirco diligendam quæ ad ipſum veniebat, tamquam ſuam recognoſcens originem. Et denique complectenda erat, conſummandumque matrimonium, quod ipſe Deus, tamquam conciliator & paranymphus, miris modis inſtituit, & formavit, & tamquam pater & Dominus juſſit, ut hoc exemplo intelligeretur, matrimonia liberorum, non eſſe a turpibus perſonis, ſed a propriis parentibus, honeſtiſve ac probatis hominibus, procuranda & concilianda. Ex illo autem tempore fuit inter Adam & Evam copula matrimonii omnino indiſſolubilis, quæ non talis eſt in aliis, priuſquam carnaliter copulentur, quia non ſunt una caro, ſicut illi erant.* Eandem rationem innuit Procopius in commentariis ad verba illa Geneſeos, *Adduxit eam ad Adam*, ubi ſic ait: *Ut affectum in illam ingeneraret viro, exiguam ab eo partem capiens, & quod deerat pertexens, eam ad perfectum elaboratam deduxit, paranymphi partes pro ſua humanitate ſuſcipiens.*

ARTICULUS III.

Quibus donis & privilegiis Adam in ſtatu innocentiæ dotatus fuerit?

25 Dico primo, Adamum non eſſe conditum in puris naturalibus, ſed gratia ſanctificante in ſua creatione fuiſſe ornatum.

Hæc aſſertio eſt contra Pelagianos, qui exiſtimabant Adamum in ſtatu innocentiæ caruiſſe gratia ſanctificante, ut patet ex art. 11. damnato in Concilio Palæſtino, quo Pelagius aſſerebat, *Infantes recens natos in illo ſtatu eſſe, in quo Adam fuit ante prævaricationem*, certum eſt autem infantes recens natos, & nondum beneficio baptiſmi regeneratos, deſtitutos eſſe gratia ſanctificante, ut ipſimet Pelagiani fatebantur, eoſque idcirco a regno cælorum excludebant, quod non eſſent ſanctificati & adoptati. Eſt etiam contra Magiſtrum Sententiarum in 2. diſt. 24. D. Bonavent. Scot. & paucos alios, qui juſtitiam originalem, primo parenti in creatione conceſſam, ſeparant a gratia ſanctificante, ac docent accepiſſe Adamum initio habitum quendam, qui partem inferiorem ſuperiori ſubjiceret, non tamen gratiam quæ filios & amicos Dei efficit, quæque ad vitam æternam promerendam neceſſaria eſt. Eam tamen docent communiter alii Theologi cum S. Thom. 1. p. quæſt. 95. art. 1. ubi ait quod cum primus homo ſic factus fuerit, ut ratio Deo ſubderetur, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus, conveniens eſt, illum in gratia fuiſſe creatum.

26 Eadem veritas ex Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus, ſatis aperte colligitur, nam Eccleſiaſt. 7. dicitur: *Fecit Deus hominem rectum*: rectitudo autem hominis quantum ad animam, de qua loquitur Scriptura, attenditur penes converſionem ad ultimum finem ſimpliciter, quæ eſt effectus gratiæ & caritatis. Item ad Epheſ. 4. Paulus ſic loquitur: *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis*, id eſt, *vera*, juxta phraſim Hebraicam. Quibus verbis, ſecundum communem expoſitionem Sanctorum Patrum, & Interpretum, docet Apoſtolus nos renovari per Chriſti merita ad juſtitiam illam & ſanctitatem ſupernaturalem, in qua initio fuimus in Adamo. Favet etiam Tridentinum ſeſſ. 5. in decreto de peccato origin. can. 1. cum ſic loquitur: *Si quis non confitetur primum hominem, cum mandatum Domini in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & juſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe, &c. anathema ſit.* Idem quoque docent SS. Patres, qui etiam dicunt Adamum in ſua creatione ſanctificatum fuiſſe: ſicut Deus creavit Angelos, *ſimul in eis condens naturam & largiens gratiam*: ut loquitur Auguſtinus lib. 12. de civit. cap. 9.

27 Neque deſunt congruentiæ ad eandem veritatem ſuadendam. Prima eſt: Deus alias creaturas corporeas in ſtatu perfecto creavit, & arbores v. gr. in ea magnitudine condidit, in qua fructus naturæ ſuæ proprios poſſent producere: Ergo pariter conveniens fuit ut hominem in eo ſtatu & perfectione crearet, in qua fructus meritorios vitæ æternæ, ad quam illum deſtinaverat, producere poſſet, ſubindeque ut gratia ſanctificante, quæ eſt radix & principium meriti vitæ æternæ, illum ornaret.

Secunda: Deus Angelos in gratia creavit, ut ex Auguſtino vidimus: Ergo & Adamum, quem Chryſoſtomus homil. 15. in Geneſ. *Angelum terreſtrem* appellat, & dicit ipſum in prima ſui creatione Angelis fuiſſe ſimillimum.

Tertia:

Tertia: Poſteri Adæ naſcituri erant in gratia, ſi ipſe non peccaſſet: Ergo debuit ille ut caput eam habere in primo inſtanti: non enim credibile eſt, quod illi in nativitate aliquam prærogativam habituri eſſent, qua primus illorum parens in ſui exordio caruerit.

Quarta: Si non dicamus gratiam in primo inſtanti infuſam fuiſſe Adamo, non niſi deviando poteſt aſſignari tempus quo illam recepit: cur enim magis in hoc quam in illo inſtanti? aut cur quando translatus eſt in paradiſum terreſtrem; cum paradiſus ad hoc fuerit impertinens; Ergo melius eſt certum aſſignare inſtans: Nullum autem eſt commodius, quam primum: Igitur in illo recepit gratiam.

28 Dices: D. Auguſtinus in libro quæſtionum novi & veteris teſtamenti, qu. 123. refellit eos qui dicunt Adamum in ſua creatione accepiſſe Spiritum Sanctum, & filium Dei fuiſſe per adoptionem: Sed quicumque habet gratiam, habet Spiritum Sanctum, & filius Dei per adoptionem efficitur: Ergo Adam in ſua creatione non accepit gratiam ſanctificantem.

Reſpondeo Auctorem quæſtionum novi & veteris teſtamenti non ſolum non eſſe Auguſtinum, ut in titulo ejus libri ſcribitur; ſed neque eſſe hominem Catholicum, cum plura in hoc libro habeantur quæ hæretica ſunt, aut erronea, ut qu. 2. quod Deus creaverit mundum invidia diaboli: quæſt. 22. quod Eva non fuerit facta ad ſimilitudinem Dei; & qu. 109. quod Melchiſedech ſit Spiritus Sanctus, & ſacerdos, licet non ſummus: quod Hieronymus Epiſt. ad Evagrium reprehendit, & ait Auctorem libri in quo hæc opinio de Melchiſedech habetur, eſſe imperitum ſcientia & ſermone. Nec obſtat D. Thomas 1. p. qu. 95. art. 1. ad 2. reſpondet ad auctoritatem ex illo libro objectam, illamque explicat. Nam S. Doctor noluit diſcutere, an illud opus eſſet Auguſtini nec ne, ſed dato & non conceſſo quod eſſet illius, reſpondet dici poſſe, ibi non negari abſolute Adam habuiſſe Spiritum Sanctum, ſed tantum illum habuiſſe eo modo quo eſt nunc in fidelibus, qui ſtatim poſt mortem admittuntur ad vitæ æternæ participationem.

29 Dico ſecundo, Adamum in ſua creatione virtutibus infuſis, tam moralibus, quam theologicis, & donis Spiritus Sancti, fuiſſe ornatum.

Colligitur ex Scriptura Geneſ. 2. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: ubi imago refertur ad naturam intellectualem, & arbitrii libertatem, qua primus homo in ſua creatione dotatus eſt; ſimilitudo ad virtutes quibus tunc fuit ornatus, ut exponit D. Bernardus ſerm. 1. de Annunt. *Ad imaginem* (inquit) *& ſimilitudinem Dei factus eſt homo, in imagine arbitrii libertatem, virtutes habens in ſimilitudine; & ſimilitudo quidem periit, verumtamen in imagine permanſit homo. Imago ſiquidem in gehenna uri poteſt, non exuri, ardere, ſed non deleri: ſimilitudo non ſic, ſed aut manet in bono, aut ſi peccaverit anima, mutatur miſerabiliter, jumentis inſipientibus ſimilata.* Item Eccleſ. 17. dicitur: *Deus creavit hominem de terra, & ſecundum ſe veſtivit illum virtute.* Quo etiam loco creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad ſuperaddita dona. Unde Ambroſius lib. de Elia & jejunio cap. 4. *Opertus erat Adam virtutum velamine priuſquam prævaricaretur.* Et Auguſtinus in concione ad Catechum. cap. 2. dicit quod erat *pudicitia armatus, temperantia compoſitus, claritate ſplendidus.* Item Bernardus ſerm. 1. de Annunt. *Quid* (inquit) *huic deerat quem miſericordia cuſtodiebat, docebat veritas, regebat juſtitia, pax fovebat?* Demum Gregorius Nyſſenus lib. de hominis opificio cap. 4. ait quod dum Adam in ſua creatione omnium animalium Rex conſtitutus eſt, *loco purpuræ virtute eſt amictus, quæ eſt omnium maxime regia veſtis, pro ſceptro vero immortalitatis beatitate fulcitur, ac pro diademate juſtitiæ corona eum exornat.*

30 Ratio etiam ſuffragatur: Nam ut præcedenti concluſione oſtendimus, Adam cum gratia ſanctificante creatus eſt: Sed virtutes infuſæ tam morales quam theologicæ, & Spiritus Sancti dona, talem gratiam perpetuo comitantur, ut dicemus in Tractatu de gratia diſp. artic. 4. §. 3. Ergo Adam virtutibus illis ac donis in ſua creatione ornatus eſt.

Confirmatur: Virtutum officium eſt, tam ſuperiores quam inferiores animæ vires recte componere: Sed Deus creavit hominem rectum, ſeu quantum ad partem inferiorem & ſuperiorem recte diſpoſitum: Ergo & virtutibus omnibus, tam moralibus quam theologicis exornatum.

31 Sed obſervandum eſt cum D. Thom. 1. p. q. 95. art. 3. quod inter virtutes aliquæ ſunt, quæ nullam imperfectionem important, ut caritas & juſtitia: aliæ, quæ ſupponunt imperfectionem, perfectioni & felicitati ſtatus innocentiæ repugnantem, ut pœnitentia & miſericordia, quæ culpam, dolorem, ac miſeriam præſupponunt: primæ fuerunt in Adamo quantum ad actum; ſecundæ vero habitu tantum in eo fuerunt: erat enim primus homo ſic diſpoſitus, ut ſi peccatum committeret, doleret, & ſi miſeriam in alio videret, eam, ut poſſet, repelleret: ſicut teſte Ariſtotele 4. Ethic. cap. ultimo, verecundia eſt in viro ſtudioſo, quia ſic eſt diſpoſitus, quod verecundaretur, ſi turpe aliquid committeret.

Nec valet ſi dicas, hinc ſequi fuiſſe in Chriſto pœnitentiæ habitum, quod Theologi in Tractatu de Incarnatione communiter negant. Non, inquam, valet: Nam Chriſtus erat omnino impeccabilis: licet autem actus conditionatus de objecto abſolute poſſibili ſufficiat ad virtutem, non tamen actus de objecto vel materia ſimpliciter impoſſibili: unde in Angelis non eſt temperantia. Sed de hoc fuſius in Tractatu de Incarnatione diſp. 12. a. 3. §. 32.

32 Dico tertio: Adamus in ſui creatione plenitudinem ſcientiæ quoad naturalia a Deo accepit. Ita docet Scriptura Eccleſ. 17. ubi de primis parentibus dicitur: *Diſciplina intellectus replevit illos, creavit illis ſcientiam Spiritus, ſenſu implevit cor illorum & mala & bona oſtendit illis.*

Eandem veritatem probat D. Thomas 1. p. quæſt. 94. art. 3. duplici ratione: Prima eſt, quia Adam impoſuit nomina animalibus, ut dicitur Geneſ. 2. Sed hoc perite facere non poterat, niſi ipſorum naturam & proprietates recte cognoſceret, ut præclare docet Chryſoſtom. hom. 14. in Geneſim; Ergo illorum notitiam Deus ipſi in creatione infudit.

Secunda ſumitur ex eo quod Adam a Deo primitus inſtitutus eſt, ut eſſet aliorum principium, non ſolum quoad generationem, ſed etiam quantum ad inſtructionem & gubernationem; unde ſicut inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantum ad corpus, ut ſtatim poſſet generare, ita inſtitui debuit in ſtatu perfecto quoad animam, ut ſtatim poſſet alios inſtruere & gubernare: Ergo accepit ſcientiam omnium de quibus natus eſt homo inſtrui naturaliter, quæ ſunt ea quæ deducuntur ex principiis per ſe naturaliter notis. Unde Hugo Victorinus lib. 1. de ſacram. p. 6. cap. 13. ait: *Rerum omnium quæ cum homine & propter hominem factæ ſunt perfectam cognitionem hominem accepiſſe, nulli dubium eſſe debet, quantum videlicet vel ad animi eruditionem, vel ad corporalis uſus neceſſitatem pertinere videatur.* Quare plures exiſtimant, Adamum cognitionis amplitudine & certitudine mortales omnes, Chriſto ſolo excepto, præceſſiſſe. Cui non adverſatur quod Salomoni Dominus dixit 3. Regum 3. *Dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt ſurrecturus ſit.* Nam, ut exponit Lyranus, hoc intelligendum eſt reſpectu Regum qui fuerunt ante eum, & poſt, ut ipſe Salomon aperte declarat Eccleſiaſt. 1. dum ait: *Præceſſi omnes ſapientia qui fuerunt ante me in Jeruſalem.*

33 Nec ſolum rerum naturalium, ſed etiam ſupernaturalium notitiam Adamus habuit; quandoquidem ad finem ſupernaturalem conditus erat, & de eo filios, nepoteſque ſuos docere debebat, præcipue vero myſteria Trinitatis & Incarnationis ei revelata ſunt; quia terminus ad quem per fidem tendimus, eſt clara Dei unius & trini viſio, & via qua ad illum tendimus, eſt mediator Dei & hominum Chriſtus Jeſus. Porro Incarnationis myſterium ſolum cognovit quatenus ad conſummationem gloriæ referebatur, non autem ut ordinabatur ad redemptionem a peccato: non enim præſcius fuit peccati ſui, ut docet Auguſtinus lib. 11. de Geneſi ad litt. cap. 18. alias tunc fuiſſet miſerrimus, quæ miſeria cum florentiſſimo innocentiæ ſtatu cohærere non poteſt. Ex quo intelliges, verum non eſſe quod docet S. Proſper in capite 1. primæ partis eorum trium lib. quos de promiſſionibus Dei & prædeſtinationibus compoſuit, nimirum Adamo revelatum fuiſſe a Deo quod ut Eva ex latere ſuo formata erat, ſic Eccleſiam formatam iri ex latere Chriſti in cruce pendentis. Si enim hoc Deus Adamo revelaſſet, ille futuram mortem & paſſionem Chriſti, hominis ex peccato liberandi cauſſa ab eo ſuſcipiendam cognoviſſet, ſubindeque peccati ſui fuiſſet præſcius.

Multi etiam exiſtimant ipſi revelatam fuiſſe hiſtoriam conditionis & ruinæ Angelorum, geminæ utilitatis cauſſa, divini primum timoris, ne & ipſe peccaret, & pari pœna plecteretur; amoris item in Deum a quo creatus erat, ut amiſſam ab ipſis felicitatem ipſe ejuſque poſteritas conſequerentur. An vero in raptu, quando Deus in ipſum ſoporem immiſit, viderit divinam eſſentiam, ſub dubio relinquit S. Thomas 1. parte quæſt. 94. art. 1. ſed quæſt. 18. de verit. artic. 1. ad 13. nullum reputat inconveniens id aſſerere, ſicut de Moyſe & de Paulo dicitur.

34 Ex dictis in hac aſſertione intelliges, ſingularem & improbabilem eſſe Cajetani ſententiam ſuper cap. 2. Geneſis, Adæ fuiſſe communicatam ſcientiam rerum omnium corporalium, præterquam elementorum, cælorum, & ſyderum. Nam licet inferiorum rerum cognitio ad uſum & conſervationem corporalis vitæ, vel ad gubernationem hominum, magis fortaſſe neceſſaria ſit, tamen ad contemplationem & laudem Creatoris, cælorum ſcientia & conſidera-

ſideratione magis provocare ſolet. Sed Adæ magis eſt data ſcientia propter Dei cognitionem & laudem, quam propter corporis conſervationem, vel gubernationem aliorum hominum; Ergo &c.

35 Addo quod nulla ratio apparet excipiendi cælos & aſtra: nam quod Cajetanus ponderat Adamum impoſuiſſe nomina brutis animalibus, non vero aſtris, quia hoc ſoli Deo reſervatur, juxta illud Pſalm. 146. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat*, frivolum eſt: Tum quia non omnibus rebus, quarum ſcientiam Adamus habuit, nomina impoſuit; habuit enim perfectam ſcientiam lapidum, metallorum, arborum, & piſcium, quibus tamen rebus nomina eum impoſuiſſe nuſquam legimus: Tum etiam quia falſum eſt, perfectam notitiam cælorum & ſtellarum ſolius Dei eſſe propriam: nam Angeli illam habent, & Salomoni etiam Deus illam communicavit; cum inter alia quæ ipſa numerat Sapient. 7. quorum ſcientiam veram a Deo accepit, ponat *viciſſitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones*. Ex quo aliud argumentum contra Cajetanum ſumi poteſt; nam ſi Salomon hanc ſcientiam recepit: multo magis Adam, qui, ut ſupra diximus, vel majorem, vel certe non inferiorem ſcientiam accepit.

36 Ex hac ergo generali ſcientia, quam in Adamo fuiſſe oſtendimus, tria ſolum rerum genera excipienda cenſemus; unum eorum quæ vocantur futura contingentia; alterum eorum quæ nominantur arcana vel ſecreta cordium; hæc enim nec ipſi Angeli naturaliter cognoſcere poſſunt, ut in Tractatu de Angelis diſp. 9. art. 4. & 5. oſtenſum eſt; tertium omnium etiam præſentium individuorum cujuslibet ſpeciei: v. g. non ſciebat Adam omnia individua piſcium, nec omnem numerum arenæ aut lapidum; hujuſmodi enim nec pertinent ad perfectionem humani intellectus, neque conferebant ad gubernationem hominum, vel ad ſtatus innocentiæ felicitatem. Ita D. Thomas loco citato 1. part. quæſt. 94. in calce corporis art. 3. ubi ſic concludit: *De ſupernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat neceſſaria ad gubernationem vitæ humanæ ſecundum ſtatum illum: alia vero quæ nec naturali hominis ſtudio cognoſci poſſunt, nec ſunt neceſſaria ad gubernationem vitæ humanæ, primus homo non cognovit: ſicut ſunt cogitationes hominum, futura contingentia, & quædam ſingularia, puta quot lapilli jaceant in flumine, & alia hujuſmodi*.

37 Quantum vero ad cognitionem Dei D. Thomas 1. p. quæſt. 94. art. 1. cenſet Adamum cognoviſſe Deum altiori cognitione quam nos cognoſcamus, & fuiſſe cognitionem ejus quodammodo mediam inter cognitionem præſentis ſtatus, & cognitionem patriæ qua Deus per eſſentiam videtur. Idem docet Hugo Victorinus lib. 1. de Sacram. parte 6. cap. 14. his verbis: *Cognitionem Creatoris primus homo habuiſſe creditur, cognovit enim a quo creatus fuerat; non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quomodo a credentibus abſens quæritur, ſed quadam interiori aſpiratione, qua Dei præſentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter, ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt; neque ita in ænigmate, qualiter in hac vita videtur*. Similia habet D. Bonavent. in 2. diſt. 23. art. 2. q. 2. ubi ait quod *cognitio hominis in ſtatu innocentiæ, media erat inter cognitionem ſtatus gloriæ, & ſtatus miſeriæ: ſicut etiam locus Paradiſi medius erat inter hanc vallem miſericordiæ, & patriam cæleſtem*. Addit paulo poſt, quod *in ſolo ſtatu gloriæ videbitur Deus immediate & in ſua ſubſtantia, ita ut nulla ſit ibi obſcuritas; in ſtatu vero innocentiæ & naturæ lapſæ, videtur Deus mediante ſpeculo, ſed differenter. Nam in ſtatu innocentiæ videbatur Deus per ſpeculum clarum, nulla enim in anima erat peccati nebula: in ſtatu vero miſeriæ videtur per ſpeculum obſcuratum, propter peccatum primi hominis, & ideo nunc videtur per ſpeculum & in ænigmate: ænigma enim, ſicut dicit Auguſtinus lib. 14. de Trinit. cap. 9. eſt ſimilitudo obſcura*. Quam rationem fuſius expendit S. Thomas loco citato, ubi ſic diſcurrit: *Conſtat Deum clarius & eminentius videri per intelligibiles effectus, quam per ſenſibiles & corporeos. A conſideratione autem plena & liquida intelligibilium effectuum retrahitur vel retardatur homo ab amore & occupatione circa res ſenſibiles. At primum hominem fecit Deus rectum, ut dicitur Eccleſ. 7. quæ rectitudo in eo erat, ut quæ ſunt inferiora in homine, ſubderentur ſuperioribus, & hæc nullo modo impedirentur ab illis: quapropter primus homo non impediebatur per res exteriores ſenſibiles a clara & firma contemplatione rerum intelligibilium, quas ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, ſive naturali cognitione, ſive gratuita*.

38 Addo ex Auguſtino lib. 11. de Geneſi ad litteram cap. 33. quod *fortaſſe intrinſecus & ineffabilibus modis Deus cum primis hominibus antea loquebatur, ſicut etiam cum Angelis loquitur, ipſa incommutabili veritate illuſtrans mentes eorum, ubi eſt intellectus noſſe ſimul quæcumque etiam per tempora non fiunt ſimul. Forte, inquam, ſic cum eis loquebatur, etſi non tanta participatione divinæ ſapientiæ, quantam capiunt Angeli, tamen pro humano modulo quantumlibet minus, ſed illo ipſo genere viſitationis & locutionis: fortaſſis etiam illo, qui fit per creaturam, ſive in ecſtaſi ſpiritus corporalibus imaginibus, ſive ipſis ſenſibus corporis aliqua ſpecie præſentata vel ad videndum, vel ad audiendum, ſicut in Angelis ſuis ſolet videri Deus, vel ſonare per nubem*.

Dico quarto: Adam in ſtatu innocentiæ habuit plenum dominium ſupra omnia animalia & corpora. 39

Rationem aſſignat S. Thomas 1. p. qu. 96. art. 2. ubi ſic diſcurrit. In homine quodammodo ſunt omnia; & ideo ſecundum modum quo dominatur iis quæ ſunt in ipſo, competit ei dominari aliis: ſunt autem quatuor in homine, ſcilicet ratio, in qua cum Angelo convenit, vires ſenſitivæ, in quibus convenit cum animalibus; facultates vegetabiles, in quibus convenit cum plantis; & corpus, ſecundum quod convenit cum rebus inanimatis: non dominatur autem rationi, ſed per rationem: dominatur viribus ſenſitivis, per imperium; facultatibus autem vegetativis & corpori, per uſum: unde non competit ei dominari Angelis, cum quibus convenit in ratione, ſed animalibus per imperium, plantis vero & rebus inanimatis, per uſum. Cum ergo in ſtatu innocentiæ homo dominaretur omnibus, quæ naturaliter debent ei eſſe ſubjecta, non dominabatur quidem Angelis, bene tamen animalibus, plantis, & rebus inanimatis, per imperium, vel per uſum.

In hujus dominii ſignum, Deus animantia Adamo adduxit, ut illi quaſi ſervis nomina imponeret, ut copioſe diſputat Chryſoſtomus homil. 14. in Geneſim. Multi etiam ex SS. Patribus artic. 1. relatis, docent in tali dominio ſitam eſſe ſimilitudinem illam & imaginem Dei, quam in creatione ei impreſſit; idque ſatis (ut ibidem annotavimus) intelligitur ex Domini verbis, qui cum dixiſſet, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, quaſi explicans in quo illa ſita eſſet ſimilitudo, ſubdit: *Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis: omnique reptili quod movetur in terra*. Cui conſonat quod ſcribit Ovidius lib. 1. Metam. ubi expoſita omnium aliarum rerum procreatione, de homine ſubjecit: 40

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, quod dominari in cetera poſſet,
Natus homo eſt.

Addit S. Thomas artic. 3. citatæ quæſtionis quod licet fuiſſet æqualitas quoad ſubſtantiam inter homines in ſtatu innocentiæ, ſi perſeveraſſet, fuiſſet tamen inæqualitas in accidentibus: tum quia fuiſſet diverſitas ſexus ad propagationem generis humani: tum etiam quia homines, cum non fuiſſent operati ex neceſſitate naturæ, inæqualiter applicuiſſent animum ad ſcientias, & ad virtutes: tum denique ex parte corporis, quia in meliori ſolo, & ſub benigniori ſiderum aſpectu nati & educati, fuiſſent robuſtiores, majores, pulcriores, & melius proportionati. Ex quibus deducit, futuros fuiſſe quoſdam in eodem ſtatu, qui aliis dominarentur, non dominio deſpotico, ſed regali & monarchico: nam dominium deſpoticum conſtituit ſubditos omnino ſervos, ac proinde eſt moleſtum & pœnale, utpote cum ordinet ſubditos ad propriam dominantis utilitatem; ſicut enim unicuique amabile eſt bonum proprium, ita & contriſtabile, quod illud bonum cadat in alterius uſum & utilitatem: unde dominium iſtud repugnat felicitati ſtatus innocentiæ, omnem moleſtiam & pœnam a ſe excludentis; ſecus vero dominium regale, quod ſubditos relinquit liberos, & ipſos ordinat ad proprium bonum. Quod autem tale dominium fuiſſet in hujuſmodi ſtatu, ex eo patet, quod conveniens eſt, ut qui aliis ſupereminent ſcientia & virtute, hoc exequantur in utilitatem aliorum, ſubindeque eis imperent, *non appetitu dominandi, ſed officio conſulendi*, ut ait Auguſtinus 19. de civit. cap. 4. 41

ARTICULUS IV.

Alia dona & privilegia ſtatus innocentiæ recenſentur, & explicantur.

Dico primo: Homo in ſtatu innocentiæ, antequam peccaret, errare aut decipi non poterat. Ita S. Thomas 1. parte quæſt. 94. art. 4. & alii Theologi communiter, poſt D. Auguſtinum lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. dicentem: *Approbare falſa pro veris, ut erret invitus, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati*. Et in Enchirid. cap. 16. & ſequentibus, ex profeſſo probat, quemcumque errorem, etiam in materia leviſſima, inter mala hujus vitæ deputandum eſſe, & ad quamdam miſeriam pertinere. Unde ſic licet arguere: Omnis error vel deceptio eſt malum hominis, quod per ſe pertinet ad malum pœnæ, quæ ante malum culpæ non infligitur: Ergo in ſtatu innocentiæ, quamdiu culpa non eſſet, nec fuiſſet error aut deceptio. 42

Confir-

43 Confirmatur: Si homo in ſtatu innocentiæ non peccaret, non pateretur ullum malum in corpore, puta mortem, ægritudinem, famem, ſitim, & ſimilia: Ergo multo minus pateretur in anima aliquod malum: Sed error ac deceptio ſunt mala animæ; & defectus ſeu miſeriæ intellectualis naturæ: Ergo homo in ſtatu innocentiæ, antequam peccaret, errare aut decipi non poterat.

44 Confirmatur amplius: Dupliciter poteſt error vel deceptio in homine contingere, primo involuntarie ſimpliciter, ſecundo aliquo modo voluntarie, quatenus voluntas applicat intellectum ad judicium falſum vel erroneum de aliquo objecto, quod paſſione appetitus ſenſitivi ſollicitata & permota, inordinate amat vel deteſtatur: Sed neutro modo potuit in ſtatu innocentiæ error vel deceptio contingere ante peccatum: Ergo homo in ſtatu innocentiæ, antequam peccaret, non poterat errare vel decipi. Major patet: Minor vero quoad utramque partem ſuadetur. In primis enim quod error vel deceptio in ſtatu innocentiæ poſteriori modo accidere non potuerit, manifeſtum eſt, cum in illo feliciſſimo ſtatu nulla eſſet paſſio obſcurans aut perturbans rationem, & movens voluntatem ad applicandum intellectum ad judicium falſum & erroneum. Quod vero etiam priori modo non potuerit contingere, probatur ratione D. Thomæ loco citato, deſumpta ex rectitudine illius ſtatus, in quo ita erant res hominis ordinatæ, ut quamdiu anima Deo ſubjecta maneret, tamdiu in ipſo homine inferiora ſuperioribus ſubjicerentur, nec ſuperiora per inferiora impedirentur: Sed error aut deceptio priori modo contingens, eſt quædam inordinatio intellectus humani, proveniens ex phantaſia, vel aliquo inferiori, rectum rationis judicium impediente: Ergo in illo ſtatu non poterat eſſe error vel deceptio, etiam priori modo.

45 Dices primo: Eva decepta eſt a ſerpente, ut ipſa confeſſa eſt, dicens Geneſ. 3. *ſerpens decepit me*: unde Apoſtolus 1. ad Timoth. 2. ait: *Mulier ſeducta in prævaricatione fuit*: Ergo in ſtatu innocentiæ potuit eſſe, & de facto fuit deceptio ante peccatum.

Reſpondet D. Thomas prima parte quæſt. 94. art. 4. in reſp. ad 1. quod *illa ſeductio mulieris, etſi non præceſſerit peccatum operis, ſubſecuta tamen eſt peccatum internæ elationis: dicit enim Auguſtinus lib. 11. ſuper Geneſ. ad lit. c. 30. quod mulier verbum ſerpentis non crederet, niſi jam ineſſet menti ejus amor propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio*. Hocque indicatur in verbis illis Geneſ. 3. *Vidit igitur mulier quod eſſet bonum* &c. nam in eis ſignificatur, Evam interius jam affectam ad promiſſa ſerpentis: *ſcietis bonum & malum*, motam fuiſſe ad reſpiciendum fructum.

46 Inſtabis: Ante illa verba dixit Eva ad ſerpentem: *Præcepit nobis Deus &c. ne forte moriamur*, ubi per particulam *forte*, quamdam interiorem dubitationem indicavit, reputans incertum eventum mortis ſi peccaret, quem Deus aſſeveranter pronuntiaverat: Ergo ſeductio mulieris, peccatum etiam internæ elationis præceſſit.

Reſpondeo non eſſe additam particulam illam, *forte*, ad ſignificandam dubitationem eventus mortis, ſi ex ligno vetito comederet, ſed ad ſignificandam libertatem quæ in primis parentibus erat ad vitandam vel incurrendam mortem: in hoc enim ſenſu accipitur ſæpe illa particula in Scriptura, ut in Tract. de ſcientia Dei diſp. 5. art. 1. oſtenſum eſt.

47 Dices ſecundo: Adam non cognoſcebat cogitationes hominum, & futura contingentia, ut ſupra dictum eſt; Ergo circa eorum cognitionem decipi poterat.

Sed nego conſequentiam: cum enim ipſius voluntas eſſet recte diſpoſita & ordinata, non applicabat intellectum ejus ad judicandum de futuris contingentibus, de ſecretis hominum cogitationibus, & aliis quæ ejus cognitionem excedebant; ſed circa eorum futuritionem vel exiſtentiam judicium ſuſpendebat; ut de bonis Angelis communiter dici ſolet.

48 Dico ſecundo: Homo in ſtatu innocentiæ venialiter peccare non poterat. Nam donum integritatis, ita ſubjiciebat appetitum inferiorem rationi, & rationem inferiorem ſuperiori, ut neque appetitus ſenſitivus extraheretur ab imperio rationis, neque ratio inferior a dominio ſuperioris; quamdiu ipſa ratio ſuperior, quæ eſt ſuprema pars hominis, per humilitatem, obedientiam, & amorem, Deo ſubjecta & ſubordinata maneret. De quo ex profeſſo agemus in Tractatu de peccatis diſp. 9. art. 5.

49 Dico tertio, Homo in ſtatu innocentiæ erat immortalis, non quod haberet impotentiam moriendi, ſed quia habebat potentiam non moriendi, ſi legem ſibi præſcriptam ſervaſſet. Ita D. Auguſt. lib. 7. de Geneſi ad litt. cap. 25. ubi hæc ſcribit: *Corpus Adami ante peccatum, & mortale erat, quia poterat mori, & immortale, quia poterat non mori: aliud eſt enim non poſſe mori, ſicut quaſdam naturas immortales creavit Deus; aliud eſt autem poſſe non mori, ſecundum quem modum primus creatus eſt homo immortalis; quod ei præſtabatur de ligno vitæ, non de conſtitutione naturæ, a quo ligno ſeparatus eſt cum peccaſſet, ut poſſet mori, qui niſi peccaſſet, poſſet non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris: ſi enim corpus animale, utique mortale, quia & mori poterat, quamvis & immortale, ideo quia non mori poterat, neque enim immortale quod mori omnino non poſſit, erit, niſi ſpirituale, quod nobis futurum in reſurrectione promittitur*.

Similia habet Hugo Victorinus in libro de ſacramentis, ubi tres hominis diſtinguit ſtatus: primum naturæ inſtitutæ, qui dicitur ſtatus innocentiæ, qui duravit a principio conditionis primi hominis uſque ad ejus peccatum: ſecundum naturæ lapſæ, & per peccatum Adami vitiatæ: tertium naturæ reſtitutæ per gratiam, & perfectæ ac conſummatæ per gloriam & viſionem beatificam. Et ſubdit quod in primo ſtatu poterat homo mori & non mori; quia poterat peccare, & per conſequens mori, ſicut & factum eſt; & poterat ſi voluiſſet, Deo obediendo, non mori: in ſecundo homo non poteſt non mori; quia neceſſitatem moriendi per peccatum incurrit, juxta illud Geneſ. 2. *In quacumque hora comederis, morte morieris*: in tertio vero habebit homo non poſſe mori, juxta illud Apoc. 21. *Et mors ultra non erit*. 50

Non deeſt etiam ratio congrua: Etenim ſtatus innocentiæ erat velut quædam inchoatio futuri cæleſtis gloriæ ſtatus, in qua præter alia, tria ſunt præcipua bona, conſummatio gratiæ, impotentia peccandi, & impotentia moriendi: Conveniens igitur erat, ut in ſtatu innocentiæ, ſi non conſummata, copioſa certe daretur homini gratia; & ſi non impotentia moriendi & peccandi, ſaltem potentia non moriendi & non peccandi tribueretur. Ut autem clare percipiatur in quo potentia illa non moriendi conſiſteret, ſeu unde donum illud immortalitatis, quod habuit Adam in ſtatu innocentiæ, oriretur, 51

Sciendum eſt, tres mortis hominis præcipuas eſſe cauſſas. Prima eſt quod ejus corpus rebus contrariis & inter ſe pugnantibus conſtet; componitur enim ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, & ex partibus non ſolum diverſis, ſed etiam contrarias naturas, affectiones, & vires habentibus; cerebrum quippe frigidiſſimum eſt, cor calidiſſimum, mollis & humida caro, os durum & ſiccum, contrariarum autem rerum conſociatio & copulatio ad breve quidem aliquod tempus conſtare poteſt, ſed cum violenta ſit, nequit eſſe perpetua. Altera cauſſa eſt, quod calor naturalis, qui eſt ipſius animæ ad omnes functiones ejus naturales generale quoddam inſtrumentum, cohæret humori nativo, tamquam pabulo quo paſcitur & ſuſtentatur, ipſum continuo conficiens atque conſumens; & licet per cibum ac potum reſarciatur, non tamen ſecundum eam puritatem & ſinceritatem quam primo habuit: quia vero omne agens phyſicum in agendo patitur, ipſe quoque calor naturalis non agit ſine paſſione; quo fit ut paulatim minuatur & debilitetur, unde oriuntur corruptio ſanitatis, diminutio virium, imbecillitas ſenſuum, ſenectutis incommoda, & malorum omnium extremum mors. Tertia cauſſa mortis attenditur penes agentia extrinſeca, quæ homini perniciem & interitum afferre poſſunt; hujuſmodi ſunt aer peſtilens, aqua obruens & ſuffocans, ignis adurens, ſæva & venenata animalia, inimici homines, dæmones, &c. 52

In ſtatu ergo innocentiæ, Deus contra tres illas cauſſas mortis hominem potentiſſimis remediis, & validiſſimis præſidiis uſque adeo munierat, ut ſi in Dei gratia permanſiſſet, nihil mali ex illis ei timendum eſſet. Etenim contra primam cauſſam dederat Deus animæ hominis vim quamdam ſupernaturalem, qua poſſet res illas contrarias, ex quibus compoſitum eſt corpus hominis, in debita temperatione & æqualitate omni tempore continere, ut docet S. Thomas 1. p. quæſt. 79. artic. 1. his verbis: *Non enim corpus ejus* (primi ſcilicet hominis) *erat indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed inerat animæ vis quædam ſupernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præſervare, quamdiu ipſa Deo ſubjecta manſiſſet. Quod rationabiliter factum eſt: quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conveniens fuit ut in principio ei virtus daretur, per quam corpus conſervare poſſet ſupra naturam corporalis materiæ*. Quibus verbis aperte docet quod corpus Adami, in ſtatu innocentiæ, erat quidem immortale, ſed non per aliquod donum aut qualitatem ipſi inhærentem; ſicut erunt immortalia & impaſſibilia corpora glorioſa, cum ex gloria animæ redundabunt dotes immortalitatis & impaſſibilitatis in corpus glorioſum; ratione quarum perfecte diſponetur ut omnino ſubjiciatur animæ, & ligabitur potentia materiæ ad alias formas, ne ullam amplius appetat; ac proinde nec poterit recipere actionem contrarii corrumpentis, & ad aliam formam diſponentis: hæc enim immortalitas excedit exigentiam alimentorum, & conſtituit vitam ſpiritualem, hoc eſt ſimilem vitæ ſpirituum, qui nullis indigent alimentis; qualem non habebat primus parens in ſtatu innocentiæ, cum in eo ſtatu cibis egeret ad vitam ſuſtentandam, ut patet ex cap. 2. Geneſ. ubi ſic Deus primos parentes alloquitur: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem* 53

ſemen

ſemen ſuper terram, & univerſa ligna, quæ habent in ſe ſementem generis ſui, ut ſint vobis in cibum. Non, inquam, talis inerat (juxta D. Thomam) immortalitas primo homini, ſed oriebatur ex perfecta virtute ſupernaturaliter communicata animæ, ad hoc ut poſſet præſervare corpus a corruptione: cum enim anima rationalis ex ſe habeat vim informandi corpus in omne tempus, quippe quæ ſua natura immortalis eſt: corpus autem humanum, quia eſt mortale & corruptibile, non ſit per ſe capax immortalis vitæ; ut eſſet debita proportio inter corpus & animam, & inter actum & potentiam, data erat animæ a Deo virtus illa præſervandi corpus a corruptione, quamdiu ipſa non ſe ſponte infra corpora demitteret per peccatum.

54 Porro hanc virtutem Diſcipuli D. Thomæ communiter docent fuiſſe ipſam juſtitiam originalem, animæ primi hominis inhærentem: illa enim, ut ſupra declaravimus, triplicem habebat effectum, nempe ſubjicere mentem Deo, corpus animæ, & appetitum inferiorem ſuperiori: unde non ſolum erat radix caritatis, qua voluntas Deo ut ultimo fini ſubjicitur, ſed etiam integritatis, qua appetitus inferior rationi ſubditur, & immortalitatis atque impaſſibilitatis, quibus corpus animæ, ut potentia receptiva actui ipſam informanti, perfecte ſubordinatur & proportionatur. Quare S. Doctor ſupra qu. 81. art. 5. ad 2. ſic ait: *Immortalitas & impaſſibilitas primi ſtatus non erat ex conditione materiæ, ſed ex originali juſtitia.*

55 Contra ſecundam cauſſam mortis proviſum erat homini in ſtatu innocentiæ per arborem vitæ, quæ præter id quod omnium alimentorum commune eſt, hoc eſt alere & nutrire hominem, duplicem aliam habebat vim, & utramque profecto admirandam: in primis enim fructus ejus, cum edebatur ab homine, tantam alimenti bonitatem habebat, ut non ſolum repararet ac reficeret nativum humorem, ſed etiam primogenitam ejus puritatem & integritatem ei reſtitueret: deinde calorem naturalem ita corroborabat & confirmabat, ut non ſineret eum paulatim obtundi, debilitari, & languere; unde ſenſuum & virium languor & debilitas, ipſiuſque tandem vitæ defectus procedit.

56 Contra tertiam cauſſam mortis, quæ provenit ex agentibus extrinſecis, proſpectum erat homini in ſtatu innocentiæ dupliciter: Primo quidem per humanam providentiam; tunc enim homo excellebat ratione & prudentia, ſcientiaque diſcernendi ſalutaria & convenientia ſibi ab iis quæ noxia erant & pernicioſa; eaque præcavendi & declinandi. Deinde aderat illi ſingularis Dei providentia & cura, Angelorum item cuſtodia, qua quæ ab illo prævideri non poterant extrinſecus nocitura, penitus arcebantur: unde nullum ei tunc periculum imminebat ex animalibus, cum eſſent omnia manſueta, eique ſubjecta: nihil a dæmonibus timendum erat, a quorum inſidiis præſidio Angelorum defendebatur, nec etiam ab aliis hominibus, in nullo enim tunc voluntas nocendi alteri fuiſſet, ſed inter ipſos regnaſſet perfecta concordia & pax. Igitur contra tres illas mortis cauſſas homo in feliciſſimo ſtatu innocentiæ perfectiſſime munitus, immortalis erat, non per impotentiam moriendi, ſed per potentiam non moriendi, ut ſupra ex Auguſtino vidimus, & eleganter declarat Gregorius Magnus lib. 4. Moralium cap. 26. his verbis: *Ad hoc in paradiſo homo poſitus fuerat, ut ſi ſe ad conditoris ſui obedientiam vinculo caritatis adſtringeret, ad cæleſtem Angelorum patriam quandoque ſine carnis morte tranſiret: ſic namque eſt immortalis conditus, ut tamen peccare & mori poſſet, & ſic mortalis eſt conditus, ut ſi non peccaret, etiam non mori poſſet; atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non poſſet. Ubi igitur poſt redemptionis tempus, carnis morte interpoſita, electi tranſeunt, illuc procul dubio parentes primi, ſi in conditionis ſuæ ſtatu perſtitiſſent, etiam ſine morte corporis transferri potuiſſent.*

57 Dico quarto, hominem in ſtatu innocentiæ ab omni ægritudine, dolore, & triſtitia fuiſſe immunem. Ita D. Auguſtinus 14. de civit. cap. 10. ubi de primis parentibus in ſtatu innocentiæ ait: *Quid timere aut dolere poterant in tantorum tanta affluentia bonorum, ubi non aberat quidquam quod bona voluntas non adipiſceretur, neque inerat quod carnem vel animum hominis feliciter viventis offenderet, vel in aliquo moleſtaret?*

58 Ratio etiam ſuffragatur: Primo, quia pati ægritudinem, dolorem, vel triſtitiam, fuit pœna aliqua, quæ impoſita eſt a Deo propter peccatum, ut patet ex condemnatione Evæ: *In dolore paries;* & Adami: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo:* Ergo ante peccatum homo non erat hujuſmodi malis obnoxius.

Secundo: Ægritudines & dolores ſunt quædam veſtigia mortis, & vitæ ad interitum: Sed in ſtatu innocentiæ homo non erat morti obnoxius, ut præcedenti concluſione oſtendimus: Ergo nec morbis, aut doloribus.

Tertio: Status innocentiæ, ut ſupra dicebamus, erat quædam inchoatio futuri ſtatus cæleſtis gloriæ; Sed in hoc ſtatu non ſolum erit omnium affluentia bonorum; ſed etiam immunitas & carentia omnium malorum: Ergo & in ſtatu innocentiæ homo omnium bonorum copia, abſque ullius prorſus mali experimento, gaudebat. Unde Auguſtinus 14. de civit. cap. 26. *Vivebat*, inquit, *itaque homo in Paradiſo ſicut volebat, quamdiu volebat quod Deus juſſerat: vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: vivebat ſine ulla egeſtate; ita ſemper vivere habens in poteſtate. Cibus aderat, ne eſuriret: lignum vitæ, ne illum ſenecta diſſolveret, nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore ullas moleſtias ullis ejus ſenſibus ingerebat. Nullus intrinſecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecus. Summa in carne ſanitas: in anima tota tranquillitas. Sicut in Paradiſo nullus æſtus, aut frigus; ſic in ejus habitatore nulla ex cupiditate, vel timore accedebat bonæ voluntatis offenſio. Nihil omnino triſte; nihil inaniter lætum: gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat caritas ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta; atque inter ſe conjugum fida ex honeſto amore ſocietas, concors mentis, corporiſque vigilia, & mandati ſine labore cuſtodia. Non laſſitudo fatigabat otioſum, non ſomnus premebat invitum.* Similia ſcribit Marius Victor lib. 1. in Geneſim, ubi de primis parentibus loquens, habet hos verſus:

Nec prorſum obnoxia morbis
Corpora geſtabant. Non hos cogebat ad eſum
Pauſa ignara fames: qui ſi mandata ſupremi
Servaſſent integra Dei, crudelia mortis
Imperia, & diros neſciſſent uſque dolores.

Ad majorem hujus feliciſſimi ſtatus, & donorum ac 59
privilegiorum, quibus homo in eo gaudebat, intelligentiam, placet hic inſerere brevem & elegantem ipſorum deſcriptionem, quam tradit S. Thom. opuſc. 2. cap. 185. his verbis: *Homo in ſui conditione taliter inſtitutus fuit a Deo, ut corpus omnino eſſet animæ ſubjectum: rurſumque inter partes animæ, inferiores vires rationi abſque repugnantia ſubjicerentur, & ipſa ratio hominis eſſet Deo ſubjecta. Ex hoc autem quod corpus erat animæ ſubjectum, contingebat quod nulla paſſio in homine poſſet accidere, quæ dominio animæ ſuper corpus repugnaret; unde nec mors, nec infirmitas in homine locum habebat. Ex ſubjectione vero inferiorum virium ad rationem, erat in homine omnimoda mentis tranquillitas; quia ratio humana nullis inordinatis paſſionibus turbabatur. Ex hoc vero quod voluntas hominis erat Deo ſubjecta, homo referebat omnia in Deum ſicut in ultimum finem, in quo ejus juſtitia & innocentia conſiſtebat. Horum autem trium ultimum erat cauſſa aliorum: non enim hoc erat ex natura corporis: ſi ejus componentia conſiderentur, quod in eo diſſolutio ſive quæcumque paſſio vitæ repugnans, locum non haberet; cum eſſet ex contrariis elementis compoſitum. Similiter non erat ex natura animæ, quod vires etiam ſenſibiles abſque repugnantia rationi ſubjicerentur; cum vires ſenſibiles naturaliter moveantur in ea quæ ſunt delectabilia ſecundum ſenſum, quæ multoties rectæ rationi repugnant. Erat igitur hoc ex virtute ſuperiori, ſcilicet Dei, qui ſicut animam rationalem corpori conjunxit, omnem proportionem corporis & corporearum virtutum, cujuſmodi ſunt vires ſenſibiles, tranſcendens; ita dedit animæ rationali virtutem, ut ſupra conditionem corporis ipſum continere poſſet, & vires ſenſibiles, ſecundum quod rationali animæ competebat. Ut igitur ratio inferiora ſub ſe contineret, oportebat quod ipſa firmiter ſub Deo contineretur, a quo prædictam virtutem habebat ſupra conditionem naturæ. Fuit ergo homo ſic inſtitutus, ut niſi ratio ejus ſubduceretur a Deo, neque corpus ejus ſubduci poterat a nutu animæ, neque vires ſenſibiles a rectitudine rationis: unde quadam immortalis vita & impaſſibilis erat; quia ſcilicet nec mori, nec pati poterat ſi non peccaret. Peccare vero poterat, voluntate ejus nondum confirmata per adeptionem ultimi finis, & ſub hoc eventu poterat mori & pati.*

Hæc S. Doctor, quibus in primis docet, juſtitiam originalem perfeciſſe humanam naturam ſecundum omnes ſuas partes, ſuperaddens omnibus illis perfectionem quam naturalia principia ſecundum ſe non præſtarent, tollenſque defectus quos illa relinquerent: nam corpori tribuebat immortalitatem & impaſſibilitatem, per quas ejus paſſibilitatem & corruptibilitatem impediebat; parti vero ſenſitivæ tribuebat omnimodam ſubordinationem ad rationem, tam quoad potentias cognoſcitivas, quam quoad appetitivas; per quam ſubordinationem, inter ipſam partem ſenſitivam & rationem, concordiam & pacem conſtituebat, auferebatque rebellionem carnis contra ſpiritum, aliaque id genus: ipſi vero parti rationali tribuebat perfectum ordinem ad Deum, illuminando intellectum, & rectificando atque roborando voluntatem, ut ſine alio ſpeciali auxilio poſſet, amore abſoluto & efficaci, Deum, ſaltem ut auctorem naturæ, ſuper omnia perfecte diligere, totamque ſaltem naturalem legem obſervare.

Deinde aſſerit hujuſmodi perfectiones ita fuiſſe concatenatas & inter ſe connexas, ut inferiores ex ſuperiori conſequerentur, & ab ea in eſſe, fieri, & conſervari dependeret: ita ut tamdiu & non amplius illæ permanerent in parte ſenſitiva & in corpore, quamdiu iſta perſeveraret in mente & voluntate.

Tertio

Tertio docet, perfectionem juſtitiæ originalis non eo perveniſſe, ut confirmaret voluntatem hominis in bono, ſicut viſio beatifica; ſed reliquiſſe in ea integram libertatem, tam quoad exercitium, quam quoad boni & mali ſpecificationem; & ex hoc habuiſſe Adamum, ut licet de facili poſſet perſeverare in bono, poſſet etiam deflecti ad malum, ſubindeque peccando omnia illa dona & privilegia, quibus gaudebat, pro ſe & pro ſuis poſteris amittere, ut infelix eventus ſatis oſtendit.

60 Quæres primo, an in ſtatu innocentiæ fuiſſent homines propagati per naturalem generationem?

Reſpondeo affirmative cum S. Thom. infra q. 98. a. 2. cum enim naturale ſit hominibus, ut unus ab alio propagetur per generationem, non fuit cur in ſtatu innocentiæ non ſervaretur ille modus, qui alioquin, ſalva illius ſtatus perfectione, ſervari potuit, ſemotis exceſſibus libidinoſis in copula, doloribus in partu, & ſimilibus imperfectionibus. Unde Auguſtinus 14. de civit. cap. 26. *Abſit ut ſuſpicemur potuiſſe prolem fieri, ſine libidinis morbo, ſed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cetera, & ſine ardore & illecebroſo ſtimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.* Subdit paulo poſt; *Tunc potuiſſe utero conjugis, ſalva integritate fœminei genitalis, virile ſemen immitti, ſicut nunc poteſt, eadem integritate ſalva, ex utero virginis fluxus menſtrui cruoris emitti, eadem quippe via poteſt illud injici, qua hoc poteſt ejici.* Quibus verbis ſignificare videtur, quod in ſtatu innocentiæ virginalis integritas, ob commixtionem viri & fœminæ, nequaquam fuiſſet violata. Quod tamen plures verum non exiſtimant, quia modus quo nunc fit actus generationis per apertionem vulvæ muliebris, naturalis eſt, quippe qui etiam in ceteris animalibus ſervetur: quæ vero naturalia ſunt homini, fuiſſent in eo in ſtatu innocentiæ; ut enim recte ait S. Thomas infra qu. 99. art. 1. *Ea quæ ſunt ſupra naturam ſola fide tenemus: quod autem credimus, auctoritati debemus:* unde in omnibus quæ de ſtatu innocentiæ aſſerimus, ſequi debemus naturam rerum, præter ea quæ auctoritate divina traduntur. Deinde cur vereamur dicere integritatem virginalem fœminæ in ſtatu innocentiæ per actum generationis fuiſſe corrumpendam: cum non poſſimus inficiari quod ea corrumpenda fuiſſet in partu, per egreſſum prolis ex utero? Niſi forte quis dicat, quod in eo ſtatu habuiſſent omnes fœminæ illud idem privilegium quod in beatiſſima Virgine veneramur, ut nimirum clauſo utero filios ſuos ederent; quod inſulſum videtur & abſurdum.

61 Quæres ſecundo, an in ſtatu innocentiæ melius eſſet reſpectu uniuſcujuſque perſonæ matrimonium contrahere, quam virginitatem ſeu continentiam ſervare?

Reſpondeo affirmative, quia actus generationis humanæ, per ſe bonus eſt: unde abſtinere ab illo, per ſe non eſt bonum, ſed ſolum in quantum poteſt copula carnalis impedire majus bonum, puta rerum cæleſtium contemplationem: At vero in ſtatu innocentiæ uſus matrimonii nullum majus bonum impediſſet, cum enim non induxiſſet ſæculares curas, vel cogitationes temporalium rerum, quæ nunc ad onera matrimonii ſuſtinenda, & ad filios alendos neceſſariæ ſunt, rerum divinarum & cæleſtium contemplationem non impediſſet: Ergo nulla ratio melioris boni, immo vix aliqua boni ſpecies, poſſet in illo ſtatu in virginitate ſeu continentia inveniri. Unde D. Thomas infra quæſt. 98. art. 2. ad 3. *Continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet laudabilis, quæ in tempore iſto laudatur, non propter defectum fœcunditatis, ſed propter remotionem inordinatæ libidinis: tunc autem fuiſſet fœcunditas abſque libidine.*

62 Quæres tertio, an fuiſſet in ſtatu innocentiæ eſus carnium?

Reſpondeo negative, nam Deus Geneſ. 1. verſu 29. ad eſum fructuum terræ, & herbarum ac arborum hominem tacite determinavit, cum dixit: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna quæ habent in ſe ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam.* Quam determinationem ſuſtulit Geneſis 9. verſu 3. concedens poſt diluvium ſpecialiter eſum carnium, his verbis: *Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum, & quaſi olera virentia, dedi vobis omnia.* Quaſi diceret Deus: Hactenus ſola olera virentia vobis in cibum conceſſeram, ſed nunc etiam animalium carnes vobis concedo; quia nimirum poſt diluvium, eſus carnium fuit homini aliquo modo neceſſarius, propter debilitatem tum hominum, tum herbarum & fructuum, ac terræ ipſius aquis diluvii debilitatæ & corruptæ. Unde S. Thomas 1. 2. quæſt. 102. art. 6. ad 2. *Eſus*, inquit, *plantarum, aliorumque e terra naſcentium fuit apud homines, etiam ante diluvium: at eſus animalium videtur poſt diluvium eſſe introductus: dicitur enim Geneſ. 9. Quaſi olera virentia dedi vobis omnem carnem. Et hoc ideo quia eſus e terra naſcentium magis pertinet ad quamdam ſimplicitatem vitæ: eſus vero carnium ad delicias & curioſitatem vivendi. Etenim ſponte herbam terra germinat, & cum modico ſtudio quæ generantur ex terra, etiam in magna copia parari poſſunt, animalia vero neceſſe eſt magno cum ſtudio nutrire, & ad eſum comparare: quocirca volens Deus populum ſuum reducere ad ſimplicitatem, multa Hebræis in genere animalium prohibuit, non autem ex genere plantarum.*

Continentiam illius primævæ ætatis ab eſu carnium, eleganter expreſſit Ovidius Metamorph. lib. 15. his verſibus:

At vetus illa ætas non polluit ora cruore.
Tunc & aves tutæ movere per aera pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in agris,
Nec ſua credulitas piſcem ſuſpenderat hamo,
Cuncta ſine inſidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant.

Nec diſſimilia ſunt quæ habet libro primo, ubi etiam tenuitatem & ſimplicitatem victus primorum hominum, ſic deſcribit:

Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.

Boetius item libro 2. de Conſolatione Philoſophiæ, metro 5. hos verſus nec ſententia nec elegantia diſſimiles edidit, ad eamdem primorum hominum parcimoniam & frugalitatem commendandam.

Felix nimium prior ætas
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facilique ſera ſolebat
Jejunia ſolvere glande,
Bacchica munera nec norat
Liquido confundere melle.
Utinam modo noſtra redirent
In mores tempora priſcos.

His addi poteſt, quod in ſtatu innocentiæ præcipua hominis cura & ſtudium fuiſſet acquirendi rerum naturalium ſcientiam, & ex cognitione rerum ſenſibilium aſſurgendi ad notitiam conditoris, ſicut Damaſcenus docet libro 2. de fide cap. ultimo, his verbis: *Homo ante peccatum in terris corpore degens, animo cum Angelis diverſabatur, in divinæ operibus intelligentiæ, talibuſque ſtudiis innutriebatur; ad ſolum conditorem per creaturas ejus aſſurgens, eumque contemplans, incredibili voluptate perfundebatur atque lætabatur.* Unde huic feliciſſimo ſtatui victus ex his quæ terra gignebat, magis fuiſſet conveniens, quam cibus ex animalium carnibus; cum ille ſimplex, faciliſque eſſet, ac ſine ullo hominis labore & cura parabilis; iſte vero non ſine magno negotio comparari potuiſſet, multis enim opus eſt ad conficiendum hominis cibum ex animalibus.

Quod diximus de eſu carnium, id quoque de pótu vini dicendum eſt, ille enim non fuiſſet in ſtatu innocentiæ; nam licet tunc fuiſſent vites, non tamen ad potum vini, ſed ad eſum uvarum; & in feliciſſimo illo ſtatu, vino non fuiſſet opus, abunde ſufficientibus aquis humano potui, qui propter excellentem illarum bonitatem, maximamque humani corporis ſanitatem, atque firmitatem, & jucundiſſimus ſimul & ſaluberrimus fuiſſet. Similiter ante diluvium non fuiſſe in uſu vinum, valde probabile eſt, & colligitur ex eo quod Noe poſt diluvium cœpit ſerere vites, & vinum conficere, cujus potu turpiſſima ebrietate correptus eſt, ut habetur Geneſ. 9.

Quæres quarto: utrum animalia quæ nunc ſunt carni- 63
vora, ut leones & lupi, in ſtatu innocentiæ, comederent carnes animalium, an ſolis plantis, vel fructibus uterentur in cibum?

Reſpondeo duas eſſe circa hoc SS. Patrum ſententias: Baſilius enim homil. 11. in Geneſim explanans verba illa Geneſ. 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam, & univerſa ligna, ut ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, &c.* hæc ſcribit: *Non dixit dedi vobis piſces in cibum aut pecora: neque enim in eum uſum hæc creavit: Primaria enim illa legislatio eſum tantum indulſit fructuum: etenim nobis in commune cum feris ceteriſque animalibus collatus eſt fructuum eſus, cum tamen nunc paucas ferarum liceat videre ali fructibus. Nam quo tandem fructu paſci ſe panthera ſuſtineat? quis fructus cedat leonis in cibum? attamen feræ iſtæ tantiſper dum jugum legis naturæ paſſæ ſunt, vitam tolerabant eſitatione fructuum. Hominem autem cum prænoſceret Deus poſt diluvium nequaquam ſibi ab inconceſſis cibis temperaturum, conceſſit quovis cibo veſci. Nam de animalibus loquens cum homine, omnia enim, inquit, quaſi olera virentia tradidi vobis. Per hanc nobis indultam conceſſionem, & animalia quæque pari libertate donatæ ſunt quodvis impune edendi. Ex eo tempore crudis leo veſcitur, vultur hianti roſtro cadavera affectat. Neque enim vultur id habuit ab exordio ſuæ creationis: nullum enim eatenus reperiebatur morticinium quo ſe nutricarent vultures. At ne id quidem ſinebat natura in ſuo conſiſtens vigore. Neque tunc venatores conficiendis feris operam dabant; neque dum id ſtudio erat hominibus, cum nec feræ ſuam rabiem exertis in homines dentibus exercerent: ut*

quæ

quæ necdum eſſent crudiviora. Inolevit deinde vulturibus conſuetudo victum quærendi ex morticiniis cadaveribus: ab initio autem & vulturibus & aliis quæ nunc ſunt carnivora, cygnorum in morem, indiſcreta erat & eadem omnibus vivendi ratio. Pratenſes tantum herbas animal omne ſibi attondebat, & depaſcebatur. Ejus rei inſigne quoddam & in canibus liceat videre; dum enim ſtudent ſibi ipſis mederi eos videas identidem depaſci gramen; non quod alendo cani gramen conveniat, ſed quia citra operam humanæ diſciplinæ, doctrice tantum natura, ad id bruta confugiunt, quod ſibi naturali inſtinctu ſentiunt uſui futurum. Velim reputes tecum, hujuſmodi ne fuiſſe tunc animalia (quæ hodie vides cruda veſci carne) ut vi imaginativa apprehenderint herbam omnem ſibi collatam in cibum, convenientem ſibi, & ſalubrem eſſe; atque ob eam cauſſam eo cibo contenta, aliorum vitæ nequaquam inſidiabantur. Hæc Baſilius. Cui concinit Beda in Examerон, eadem Geneſeos verba explicans. Sic enim ait: *Patet quia nec ipſæ aves raptu infirmorum alituum vivebant, nec lupus inſidias explorabat circum ovilia, nec ſerpenti pulvis panis ejus erat; ſed univerſa concorditer herbis virentibus ac fructibus arborum veſcebantur.*

Idem ſenſit Joſephus primo libro Judaicarum antiquitatum, ſcribens ante primi hominis peccatum, nullum fuiſſe inter animalia diſſidium.

63 Probabilior tamen videtur alia ſententia, quæ cenſet animalia quæ nunc ſunt carnivora, ab exordio mundi, & in ſtatu innocentiæ, carnibus in cibum uſa eſſe. Ratio eſt, quia quod unicuique rei naturale eſt, ſemper ei convenit: Sed animalibus illis quæ nunc ſunt carnivora, qualia ſunt leones, lupi, aut vultures, naturale eſt veſci carnibus: Ergo hoc omni tempore, ſubindeque ab exordio mundi, & in ſtatu innocentiæ, eis competit. Major patet, Minor vero probatur ex Ariſtotele, qui primo libro politicorum diſtinguit tria genera animalium, quorum nonnullis naturale ſit veſci tantum herbis, ut ſunt pecudes: aliis veſci tantum carnibus, ut ſunt lupi & leones; quibuſdam utriſque ut homines. Deum ergo in ſtatu innocentiæ animalibus illis ex natura ſua carnivoris, miraculoſe denegaſſe eſum carnium, felibus verbi gratia murium, lupis ovium, avibus muſcarum, parum probabile eſt, & a Divo Thoma infra qu. 96. art. 1. ad 2. omnino irrationabile cenſetur. Verba ejus ſunt: *Quidam dicunt quod animalia quæ nunc ſunt ferocia, & occidunt alia animalia, in ſtatu illo fuiſſent manſueta, non ſolum circa hominem, ſed etiam circa alia animalia. Sed hoc eſt omnino irrationabile: non enim per peccatum hominis, natura animalium eſt mutata, ut quibus nunc naturale eſt comedere aliorum animalium carnes, tunc vixiſſent de herbis, ſicut leones & falcones. Nec gloſſa Bedæ dicit Geneſ. 1. quod ligna & herbæ data ſunt omnibus animalibus, & avibus in cibum, ſed quibuſdam. Fuiſſet ergo naturalis diſcordia inter quædam animalia; nec tamen propter hoc ſubtraherentur dominio hominis, ſicut nec nunc propter hoc ſubtrahuntur dominio Dei, cujus providentia hoc totum diſpenſatur. Et hujus providentiæ homo executor fuiſſet, ut etiam nunc apparet in animalibus domeſticis: miniſtrantur enim falconibus domeſticis per homines gallinæ in cibum.* Idem docet Abulenſis qu. 35. ſuper caput primum Geneſeos, quamvis poſtea ſuper caput decimum tertium, quæſt. 272. longa diſputatione contendat probare, animalibus ante diluvium, nullum fuiſſe cibum ex carnibus aliorum animalium, ſed ex his tantum quæ terra naſcuntur.

ARTICULUS V.

An juſtitia originalis, quæ Adamo in ſtatu innocentiæ, pro ipſo & ejus poſteris fuit collata, eſſet habitus realiter diſtinctus a gratia ſanctificante?

65 AFfirmant aliqui ex noſtris Thomiſtis cum Cajetano 1. part. qu. 95. art. 1. Alii negant cum Soto lib. 1. de natura & gratia cap. 5. & Medina 1. 2. qu. 83. art. 2. Suarez vero lib. 3. de hominis creatione cap. 20. & alii Recentiores exiſtimant juſtitiam originalem non fuiſſe unum aliquem habitum, ſed multorum habituum complexionem, quibus omnes hominis vires & facultates, tam in ordine ad finem naturalem, quam ſupernaturalem, perficiebantur. Pro reſolutione hujus difficultatis

66 Diligenter obſervandum eſt, juſtitiam originalem poſſe ſumi dupliciter, vel adæquate, ut includebat omnes eas perfectiones, dona & privilegia, quæ Adamo in ſtatu innocentiæ pro ipſo & ejus poſteris collata ſunt; vel inadæquate, pro ea dumtaxat perfectione, quæ erat primaria & principalis, & veluti radix & origo ceterarum. Hoc præmiſſo

67 Dico primo: Juſtitia originalis, adæquate ſumpta, non erat una ſimplex qualitas vel habitus, ſed plurium donorum & habituum aggregatio.

Hæc concluſio manifeſta eſt: Non poterat enim unus & idem habitus tam diverſas inter ſe corporis & animi facultates regere, aut in ſubjectis tam differentibus reſidere: Ergo juſtitia originalis, adæquate ſumpta, includebat plures habitus perficientes omnes partes hominis, omneſque ejus facultates & potentias, tam in ordine ad finem naturalem, quam in ordine ad ſupernaturalem. Unde ſi hoc ſolum intendant Suarez & alii Recentiores, a veritate quidem non aberrant, ſed punctum difficultatis non attingunt; præſens enim controverſia non procedit de juſtitia originali hoc modo conſiderata, ſed de illa ſecundo modo ſpectata: de qua

Dico ſecundo: Juſtitia originalis ſecundum perfectio- 68
nem primariam quam ponebat in anima, & quæ erat radix & origo ceterarum, erat unus ſimplex habitus, nimirum gratia ſanctificans, quæ licet eſſet ejuſdem ſpeciei cum noſtra, habebat tamen diverſum modum informandi ab eo quem habet nunc, ratione cujus erat origo multarum perfectionum, quæ modo ex ea non pullulant.

Ita docent Carmelitæ Salmanticenſes in Tractatu de peccatis diſp. 16. dub. 1. num. 7. Et hanc eſſe propriam mentem D. Thomæ conſtat ex 1. parte qu. 95. art. 1. ad calcem corporis articuli, ubi ſic ait: *Per gratiam in anima exiſtentem, inferiora ei ſubdebantur*, ſcilicet Adamo in ſtatu innocentiæ: At ſubdebantur per juſtitiam originalem: Ergo hæc erat habitus gratiæ. Item qu. 97. art. 1. ad 3. dicit primum hominem per pœnitentiam recuperaſſe gratiam, *ad remiſſionem culpæ, non tamen ad amiſſæ immortalitatis effectum*: Sed immortalitatis effectus erat a juſtitia originali: Ergo ſentit gratiam ſanctificantem fuiſſe idem cum originali juſtitia. Præterea quæſt. 100. art. 1. ad 1. ſic habet: *Neceſſe eſt dicere quod ſi pueri nati fuiſſent in originali juſtitia, etiam nati fuiſſent in gratia*: Sed hæc illatio non eſſet bona, ſi juſtitia originalis fuiſſet habitus, realiter & entitative a gratia diſtinctus, potuiſſet enim ab illa ſeparari: Ergo &c. Demum idem S. Doctor 1. 2. qu. 83. art. 2. ad 2. *Originalis juſtitia pertinebat primordialiter ad eſſentiam animæ, erat enim donum divinitus datum humanæ naturæ, quam per prius reſpicit eſſentia animæ quam ejus potentiæ.* At ſola gratia ſanctificans reſidet in eſſentia animæ, virtutes vero, dona, & alii habitus infuſi ſunt in ejus potentiis, ut docetur in Tractatu de gratia, & colligitur ex eodem Angelico Doctore 1. 2. q. 109. art. 4. Ergo juſtitia originalis in primis parentibus, quantum ad primarium ejus effectum, qui erat radix & origo ceterorum, non erat aliqua virtus, donum, vel habitus, a gratia ſanctificante diſtinctus.

Ratio etiam id ſuadet: Nam ut docet D. Thomas 1. 69
part. qu. 100. art. 1. ad 2. juſtitia originalis ſubjiciebat animam Deo, non ſolum ut auctori naturæ, ſed etiam ut auctori & fini ſupernaturali, hæcque erat primaria ejus perfectio, ex qua omnes aliæ dependebant: At ſubjectio ad Deum, ut auctorem & finem ſupernaturalem, eſt a gratia ſanctificante: Ergo in ea conſiſtebat juſtitia originalis, ſecundum perfectionem primariam quam ponebat in anima, quæ erat radix & origo aliarum.

Quod vero talis gratia, ut in primis parentibus erat ori- 70
ginalis juſtitia, haberet modum informandi ſubjectum, diverſum ab eo quem nunc habet in juſtis, manifeſtum eſt: nam gratia ſanctificans, præciſe ex ſua ſpecie, non habet quod ſit radix doni integritatis, & aliarum dotium, quas juſtitia originalis ponebat in primis parentibus; alias modo eadem dona & privilegia cauſſaret in nobis: Ergo aliquid fuit illi ſuperadditum, ut talem effectum præſtaret, cumque hoc ſuperadditum, non potuerit eſſe alia forma ſpecie vel numero diſtincta, debuit eſſe ſaltem alius modus informandi ejuſdem gratiæ, non quidem penes majorem intenſionem (intenſior enim modo eſt in aliquibus juſtis gratia ſanctificans, quam fuiſſet in aliquibus hominibus in ſtatu innocentiæ, ſi ille perſeveraſſet, & tamen in illis non habet rationem originalis juſtitiæ, ſicut in iſtis) ſed penes majus dominium gratiæ ſupra animam, majoremque ſubordinationem iſtius ad illam; eo proportionali modo quo in patria, poſt reſurrectionem, ex pleniſſimo dominio gratiæ ſupra animam redundabunt dotes in corpus, quæ perfectiſſime illud animæ ſubordinabunt & ſubjicient; quo enim gratia magis dominatur menti, eo dat animæ majus dominium ſupra corpus, illudque magis ei ſubjicit. Sicut ergo gratia capitalis & habitualis in Chriſto, & gratia habitualis & ſacramentalis in nobis, diſtinguuntur modaliter, ut plures exiſtimant; ita gratia collata Adamo in ſtatu innocentiæ, quæ habebat rationem originalis juſtitiæ, & illa quæ nobis in ſtatu naturæ ipſius tribuitur diſtinctione modali inter ſe differunt.

Ex quo intelliges quid velit D. Thomas in 2. diſt. 32. 71
qu. 1. art. 2. ad 2. dum docet juſtitiam originalem non habuiſſe quod excluderet rebellionem carnis ad ſpiritum, & corruptionem ac paſſibilitatem a corpore in quantum juſtitia erat, ſeu ex ipſa eſſentia & ſpecie gratiæ ſecundum ſe ſumptæ, *Sed ratione cujuſdam accidentis annexi*: hujuſmodi enim accidens annexum, fuit procul dubio prædictus modus informandi; qui idcirco dictus eſt accidens talis juſtitiæ, quia erat extra illius eſſentiam, & diſtinctus ab ea, ſicut modus a re, non autem quia eſſet alia forma, entitate & ſpecie diverſa.

Intel-

72 Intelliges etiam, quod ſicut gratia ſtatus innocentiæ, habebat peculiarem modum informandi ſubjectum, & ſpeciale dominium ſupra animam, quod non habet in ſtatu naturæ lapſæ: ita etiam virtutes illius ſtatus, licet entitative & ſubſtantialiter eſſent ejuſdem ſpeciei cum noſtris, habebant tamen quemdam peculiarem modum dominandi appetitui, ita plene & efficaciter, ut nullus quantumvis leviſſimus in eo motus præter ordinem rationis inſurgeret.

73 Objicies primo contra ſecundam concluſionem: D. Thomas 1. p. qu. 100. art. 1. ad 2. dicit ſubjectionem ſupernaturalem rationis ad Deum, quæ erat per gratiam gratum facientem, fuiſſe radicem originalis juſtitiæ, in cujus rectitudine factus eſt homo: Ergo cum nihil poſſit eſſe radix ſui ipſius, originalis juſtitia juxta D. Thomam, erat habitus diverſus a gratia ſanctificante.

74 Reſpondeo D. Thomam non velle originalem juſtitiam ſecundum ſe totam fuiſſe in hujuſmodi ſubjectione radicatam; ſed quia rectitudo juſtitiæ originalis plura complectitur, ſcilicet ſubjectionem corporis ad animam, appetitus ſenſitivi ad rationem, & rationis ad Deum, ipſum intendere, talem eſſe ordinem inter iſta, ut ſubjectio mentis ad Deum ſit radix ceterorum: quaſi diceret, quod inter ea quæ complectitur juſtitia originalis, primum, & radix aliorum, eſt ſubjectio mentis ad Deum, quæ eſt per gratiam, ut idem S. Doctor 1. part. qu. 95. artic. 1. his verbis declarat: *Erat rectitudo* (in primo homine) *ſecundum hoc quod ratio ſubdebatur Deo; rationi vero inferiores vires, & animæ corpus: prima autem ſubjectio erat cauſſa & ſecundæ & tertiæ.*

75 Objicies ſecundo: Idem Angelicus Doctor in 2. diſt. 20. qu. 2. art. 3. in corp. docet quod duplex juſtitia primo homini fuit collata; una originalis, quæ erat ſecundum debitum ordinem corporis ſub anima; inferiorum virium ſub potentia ſuperiori, & ſuperioris ſub Deo; alia gratuita, quæ actus meritorios eliciebat. Sed hæc erat ipſa gratia ſanctificans, quæ eſt radix ſeu principium meriti vitæ æternæ, in ipſa, ut fructus in ſemine, contentæ, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 6. *Gratia Dei, vita æterna*: Ergo ſecundum D. Thomam, juſtitia originalis in Adamo erat habitus a gratia ſanctificante diverſus.

76 Reſpondeo, quod ſicut licet gratia capitalis, & gratia habitualis in Chriſto, gratia habitualis & ſacramentalis in nobis, non diſtinguantur realiter, ſed ſint unicus ſimplex habitus; vocantur tamen duæ gratiæ, ob diverſos effectus quos præſtant, vel diverſa auxilia quæ connotant: ita ſimiliter, etſi juſtitia originalis, & gratia ſanctificans, in Adamo eſſent idem habitus ſecundum rem, quia tamen differebant ſecundum rationem, per ordinem ad diverſos effectus quos connotabant, ſeu cauſſabant, diverſa ſortiuntur nomina, & duplicis juſtitiæ rationem & nomen obtinent: nam quatenus in Adamo hic habitus erat cauſſa ſanctitatis, & principium meriti vitæ æternæ, gratia ſanctificans, & juſtitia gratuita dicitur; prout vero erat radix triplicis ſubjectionis, nempe corporis ad animam, appetitus inferioris ad ſuperiorem, & ſuperioris ad Deum aliorumque donorum & privilegiorum, quæ Deus Adamo in ſua creatione, pro ipſo & ſuis poſteris contulerat, juſtitia originalis appellatur.

77 Objicies tertio: Non poteſt idem habitus per ſe primo reſpicere naturam & perſonam: Sed juſtitia originalis per ſe primo reſpiciebat naturam; erat enim bona diſpoſitio naturæ, ut a primo capite per generationem in omnes propagandæ; gratia vero ſanctificans per ſe primo reſpicit perſonam quam ſanctificat, non vero naturam: Ergo ſunt habitus omnino diverſi.

78 Reſpondeo primo negando Majorem: nam hoc quod eſt reſpicere primo naturam vel perſonam, non diſtinguit vel multiplicat habitus; cum hoc proveniat ex extrinſeca ordinatione Dei, & non ex ipſorum habituum natura: unde D. Thomas in diſt. 20. q. 2. art. 3. in corp. ibidemque ad Annibaldum, oſtendit quomodo ſit diſtinctio omnino accidentaria, quod aliquis habitus, v. g. ſcientia, conferatur ut donum naturæ, vel ut beneficium perſonale.

79 Reſpondeo ſecundo, data Majori, negando Minorem: nam in ſtatu innocentiæ non minus gratia quam juſtitia originalis reſpiciebant naturam primario, eo quod utramque Deus Adamo ut donum naturæ, pro ipſo & omnibus poſteris conceſſerat, ſub conditione quod in innocentia perſeveraret: unde per generationem, & mediante ſemine in inſtrumento, utramque ſimul cum natura ille transfudiſſet in poſteros, ut colligitur ex S. Thoma quæſt. 4. de malo artic. 1. ad 9. ubi ait, quod *ex peccato primi parentis deſtituta eſt caro ejus illa virtute, ut ex ea poſſet decidi ſemen, per quod originalis juſtitia in alios propagaretur.*

80 Nec obſtat quod 1. part. qu. 100. art. 1. ad 2. id retractare videatur: loquens enim de ſtatu innocentiæ ait, quod *tunc gratia non fuiſſet transfuſa per virtutem ſeminis, ſed fuiſſet collata homini ſtatim cum habuiſſet animam rationalem: ſicut etiam ſtatim cum corpus eſt depoſitum, infunditur a Deo anima rationalis, quæ tamen non eſt ex traduce.* Hæc, inquam, non obſtant; his enim verbis (ut ibidem interpretatur Bannez) S. Doctor ſolum intendit docere, quod ſicut anima rationalis dupliciter poteſt attingi per aliquam actionem; vel entitative & ſecundum ſubſtantiam, & hoc modo attingitur a ſolo Deo per creationem; vel quantum ad unionem cum corpore, & hoc modo attingitur etiam a generante, medio ſemine ſecundum ſuam naturalem virtutem, qua generans medio illo, & diſponit materiam, & producit ipſam actualem unionem: ita gratia ſanctificans, vel juſtitia originalis, poterat dupliciter attingi; vel ut perficiebat animam abſolute, & ſecundum ſe; & hoc modo ſolius Dei erat effectus: vel quatenus eam perficiebat formaliſſime ut unitam corpori ipſumque informantem; & hoc modo attingeretur a generante in ſtatu innocentiæ, mediante ſemine, ratione vigoris ei a Deo ſuperadditi in ordine ad eam propagandam: quia generans non utcumque uniret animam corpori, ſed ut habentem ipſam juſtitiam originalem, atque adeo eo proportionali modo quo communicaret proli animam, ratione unionis, communicaret etiam talem juſtitiam.

Objicies quarto: Si juſtitia originalis non eſſet habi- 81
tus diſtinctus a gratia ſanctificante, ſequeretur Adamo per pœnitentiam, & nobis per baptiſmum reſtitui originalem juſtitiam; cum Adamus per pœnitentiam recuperaverit gratiam quam per peccatum amiſerat, eaque per ſacramentum baptiſmi puero conferatur: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

Reſpondeo ex D. Thoma in 2. diſt. 32. qu. 1. artic. 1. 82
Adamo per pœnitentiam, ſicut & nobis per baptiſmum, reſtitui quidem juſtitiam originalem quantum ad ſuum primarium & principaliorem effectum, qui eſt ſanctificare animam, & ſubjicere mentem Deo ut fini ultimo; non tamen propterea abſolute concedendum eſſe, quod per baptiſmum vel pœnitentiam reſtituatur juſtitia originalis: quia hoc nomen abſolute prolatum, denotat vel ipſam juſtitiam adæquate ſumptam, quatenus omnia dona & privilegia, quibus homo in ſtatu innocentiæ gaudebat, complectitur, vel ſaltem ipſam gratiam ſanctificantem, prout formaliter eſt radix & origo illorum, & quatenus habet peculiarem illum modum informandi ſubjectum, & ſpeciale illud dominium ſupra animam, quod ſupra expoſuimus: illa autem ſub hac ratione & formalitate neque Adamo per pœnitentiam, neque nobis per baptiſmum reſtituitur, & multo minus per illa ſacramenta recuperantur omnia illa dona & privilegia, quibus primi parentes in ſtatu innocentiæ gaudebant.

Objicies quinto: Perfectiones illæ quibus juſtitia ori- 83
ginalis perficiebat corpus, ſubjiciendo illud animæ; & appetitum ſenſitivum, ſubordinando ipſum rationi, quamvis abſolute eſſent ſupra naturam hominis, non tamen tranſcendebant totum ordinem naturalem, ſed ſolum intra hunc ordinem hominem perficiebant, ut de dono integritatis diſputatione tertia dicemus: Ergo illarum radix debebat eſſe ejuſdem ordinis, atque adeo diſtincta a gratia ſanctificante, quæ omnino eſt ordinis ſupernaturalis.

Reſpondeo conceſſo Antecedente negando Conſequen- 84
tiam: nam ſicut in beatis dotes corporis, quamvis entitative naturales, & ſupernaturales ſolum quantum ad modum, non poſtulant pro radice in anima aliquem habitum naturalis ordinis, ſed ſufficienter eas inferunt gratia conſummata patriæ, & viſio beatifica, ut docent Theologi in Tractatu de beatitudine: ita ſimiliter gratia ſtatus innocentiæ, licet eſſet entitative ſupernaturalis, poterat eſſe radix & origo donorum integritatis, immortalitatis, & impaſſibilitatis ejuſdem ſtatus; tametſi illa eſſent naturalia quoad entitatem, & ſupernaturalia ſolum quantum ad modum: quamvis enim quæ ſunt ordinis ſuperioris, nequeant in re inferioris ordinis contineri, ſubindeque nec ab illis ullo modo produci; non tamen repugnat quod ea quæ ſunt ordinis inferioris, in re ſuperioris ordinis, & per conſequens effectus entitative naturales, in cauſſis ſupernaturalibus, eminenter contineantur: nam ſicut cauſſa æquivoca debet eſſe diverſæ ſpeciei ac illius effectus, ita poteſt ad diſtinctum & ſuperiorem ordinem pertinere.

DISPUTATIO II.

De Paradiſo Terreſtri.

USque adeo breviter & involute de Paradiſo terreſtri ſcripſit Moyſes, ut ejus veram & propriam ſententiam aſſequi, hujuſque mirabilis loci naturam & qualitates penitus noſſe, viſum ſit omnibus difficillimum. Unde Ambroſius de Paradiſo ſcribere aggreſſus, ita exorſus eſt: *De Paradiſo adoriendus ſermo non mediocrem æſtum nobis videtur incutere, quidnam ſit paradiſus, & ubi ſit, qualiſve ſit, inveſtigare & explanare cupientibus.* Attamen, quia illius cognitio ad ea quæ de felicitate ſtatus

inno-